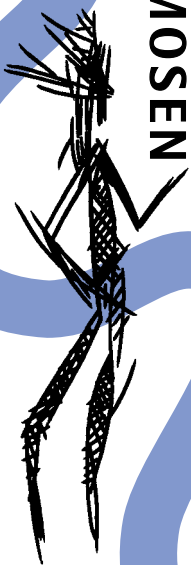

NATURPARKÅMOSEN

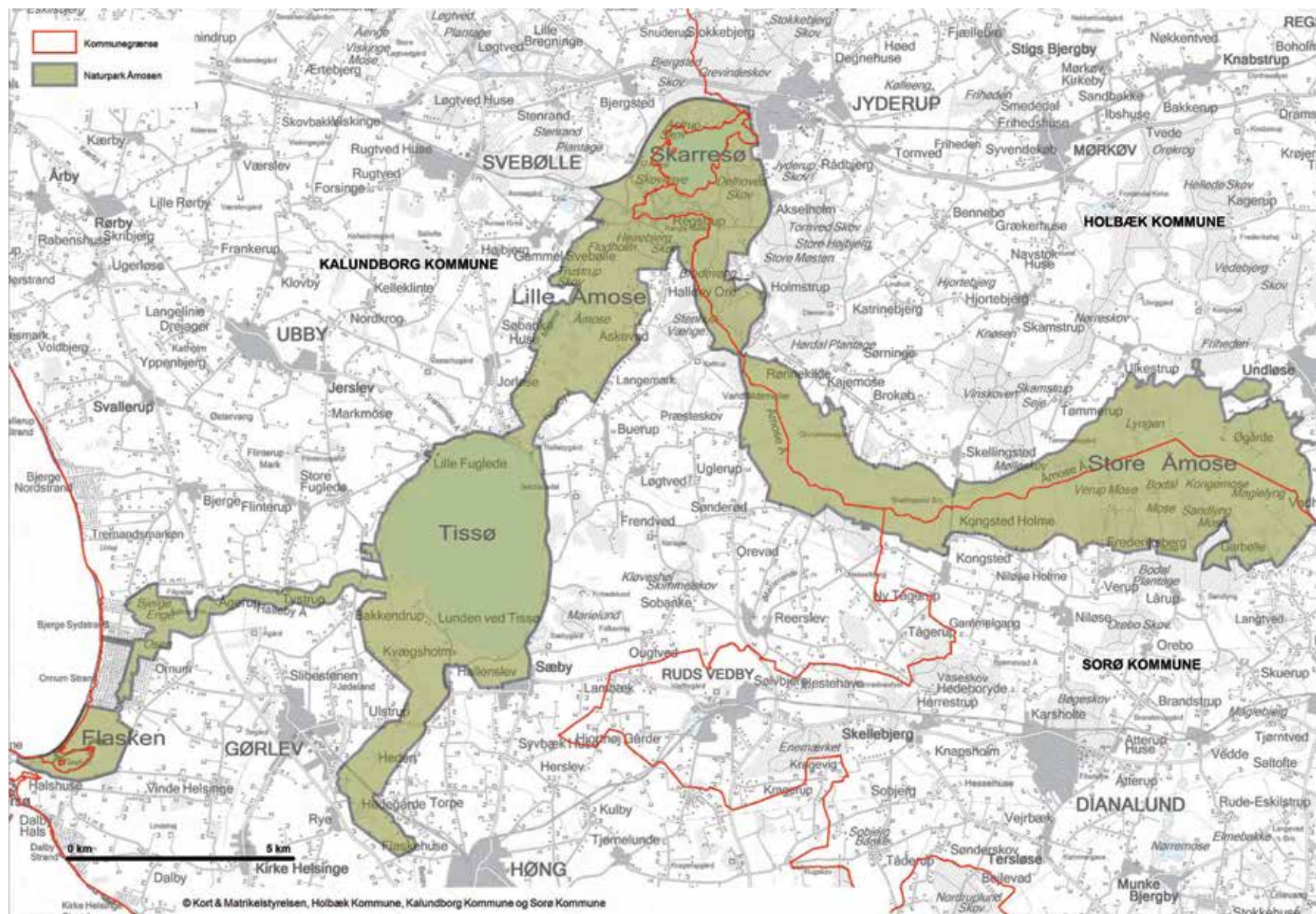
Naturparkplan

Naturpark Åmosen 2018-2022

Titel:	Naturparkplan for Naturpark Åmosen 2018-22 Udkast september 2017
Udgiver:	Naturpark Åmosen
Webadresse:	www.naturparkaamosen.dk
Redaktør:	Thomas Larsen Schmidt/Naturpark Åmosen
Layout og korttegning:	Thomas Larsen Schmidt og © Kort & Matrikelstyrelsen (grundkort)
Fotos:	Navne på fotografer er angivet på de enkelte billeder. Øvrige billeder: fotograf Jacob Nyborg Andreasen
Copyright:	Naturpark Åmosen Må citeres med kildeangivelse

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	SAMMENFATNING	5
2.	VISION OG MÅLSÆTNINGER	9
3.	NATUR	13
4.	KULTURARV	33
5.	FRILUFTSLIV	41
6.	ERHVERV	47
7.	FORMIDLING	53
8.	TURISME	59
9.	EVALUERING	65
10.	BORGERINDDRAGELSE	69
11.	RAMMER OG VILKÅR	73
12.	REFERENCER	76
	BILAG 1. Kort over kulturværdier	78
	BILAG 2. Kort over fritid	79
	BILAG 3. Kort over naturværdier	80
	BILAG 4. Vedtægt for Fonden Naturpark Åmosen	81

1. SAMMENFATNING

Indledning

Denne reviderede naturparkplan for Naturpark Åmosen er revideret i 2016 og 2017 i tæt samarbejde mellem Naturpark Åmosens sekretariat, Naturpark Åmosens bestyrelse, Holbæk Kalundborg og Sorø Kommuner og Naturpark Åmosens Naturparkråd.

Sammenfatning

Naturpark Åmosens naturparkplan for årene 2018-2022 er udarbejdet af sekretariatet, Holbæk, Kalundborg og Sorø kommuner, Naturpark Åmosens bestyrelse og Naturparkrådet for Naturpark Åmosen. Naturparkplanen fastlægger retningslinjer for Naturparkens udvikling i de kommende fem år og styregruppens visioner og mål for dens videre udvikling over en 20årig periode.

Naturparkplanen har ingen retsvirkninger for hverken kommuner, lodsejere, region eller stat. Naturparkfonden har ingen myndighedskompetencer, hvorfor planen alene er afhængig af, hvad der kan opnås ved frivillige aftaler, og af, at der kan indhentes de nødvendige tilladelser hos de ansvarlige myndigheder. Udviklingen i Naturpark Åmosen skal hvile på bæredygtighed og frivillighed.

Naturparkplanen er opbygget i to hoveddele. Først beskrives styregruppens

visioner og målsætninger for Naturparkens fremtidige udvikling. Herefter følger en status for de enkelte områder med en beskrivelse af områdets udviklingspotentiale, og hvilke indsatser der søges gennemført i planperioden. Statusbeskrivelsen i Naturparken omfatter temaerne: landskab, geologi, natur, kultur, friluftsliv, erhverv, formidling, turisme og evaluering.

Landskabet og geologien i Naturparken er overalt præget af spor fra istidens gletchere, randmoræner, hedesletter og dødishuller. Sporene er velegnede til at forklare, hvordan isen har formet landskabet i Naturpark Åmosen. Naturparken Åmosen rummer Danmarks største lavmose. Åmosens naturområde er rigt varieret med store kvaliteter inden for mose-, overdrevs- og skovlandskaber samt inden for ferskvandsnatur, som søer og åløb. Området er karakteriseret ved et usædvanligt rigt fugleliv. Det langsigtede mål er at samle, synliggøre og formidle de landskabelige og geologiske værdier for brugerne af Naturpark Åmosen. Der skal sikres en gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter i udpegningsgrundlaget for habitatområderne, der indgår i Naturparken, samt arbejdes for god økologisk tilstand i alle vandløb og søer.

Naturpark Åmosen er et af Europas vigtigste fundsteder fra stenalderen. Desuden er der gjort enestående fund af stor kulturhistorisk værdi fra vikingetiden og historiske kulturmiljøer, herunder Kongens Møller, kirker, herregårde mm. De kulturhistoriske potentialer skal synliggøres og formidles for den brede

Modsatte side: Naturpark Åmosens afgrænsning.

© Kort og Matrikelstyrelsen, Holbæk Kommune, Kalundborg Kommune og Sorø Kommune

befolkning, fx stenaldermenneskets bopladser, vikingernes mægtige haller og tørvegravningseventyret.

Naturpark og friluftsliv er to sider af samme sag. Der skal skabes gode rammer for et alsidigt friluftsliv. Der er endnu få overnatningsmuligheder, men der etableres stadig nye publikumsfaciliteter og vandrestier. Brugere skal kunne stille høje krav til kvalitet og krav om et varieret udbud af oplevelser. Der skal være en naturlig balance mellem udnyttelse og beskyttelse, så Åmosen bevarer sine enestående natur- og kulturhistoriske værdier.

De lokale erhvervsmæssige forhold i Naturparken er præget af land- og skovbrug og mindre håndværksvirksomheder. Naturpark Åmosen skal fortsat være et aktivt område med erhverv, bosætning og friluftsliv. Naturparken vil på sigt kunne have positiv økonomisk betydning for den enkelte lodsejer, fx ved branding af lokalt producerede produkter.

Formidling af de natur- og kulturhistoriske værdier er et vigtigt fokusområde for

Naturparken. Formidlingsaktører fra såvel den private og offentlige sektor samt frivillige forestår guidning af natur- og friluftsture samt andre events i Naturpark Åmosens regi. Formidling foregår på flere niveauer, hvor den digitale formidling kommer til at spille en større og større rolle. Turismeerhvervet spiller for øjeblikket ikke den store rolle, men det er et fokusområde at tiltrække turister fra ind- og udland til Naturpark Åmosen. Det vurderes, at en optimering af turismeerhvervet kan have betydning for den lokale beskæftigelse. Formidlingsindsatsen skal hele tiden optimeres og udvikles ved at styrke samarbejdet mellem områdets forskellige aktører og sætte fokus på det enorme udviklingspotentiale, som ligger i de enestående natur- og kulturhistoriske værdier. Turisme som indsatsområde er ikke udelukkende sæsonbestemt. Der er basis for helårsturisme.

Hvert år udarbejdes en konkret indsatsplan for igangværende delprojekter, som sendes til relevante myndigheder. Fondens arbejde kan følges løbende på hjemmesiden www.naturparkaamosen.dk.

Modsatte side: Skovbund.

© Jacob Nyborg Andreassen

2. VISION OG MÅLSÆTNINGER

Naturpark Åmosen fremstår som et natur- og kulturlandskab med både internationale, nationale og lokale natur- og kulturverdier af høj klasse, med høj formidlingsværdi og nye muligheder for friluftslivet. Naturparken udgør en positiv symbiose mellem natur, kultur, friluftsliv, formidling, erhverv, turisme og bosætning. Naturparken bruges, beskyttes og udvikles i et bæredygtigt samspil mellem natur, kultur og mennesker.

Vision vedtaget i Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner kommuneplaner.

Det er den overordnede vision, at Naturparken skal styrke og udvikle de internationale og nationale natur- og kulturverdier samtidig med, at den stadig kan fungere som et område med levende land- og skovbrug og udvikle sig til et stadig mere attraktivt område for friluftsliv og for bosætning i oplandet. Der skal med naturparken kunne ske en positiv udvikling inden for alle områder: natur, kultur, friluftsliv, formidling, erhverv og bosætning.

Næsten hele det danske landskab er påvirket af menneskelig aktivitet, især af jord og skovbrug. Til de mest værdifulde naturområder hører f.eks. de kreatur-afgræssede enge - især i kombination med våde moseområder og søer. Denne kombination har stor betydning for et stort antal ynglende og rastende vade- og svømmefugle. Naturpark Åmosen kan med tiden komme til at danne en ”blå” og ”grøn” korridor gennem landskabet, der især bygger på disse værdifulde naturtyper samt en høj grad af naturlig udvikling, herunder af visse skov-

arealer hen imod naturskov. På formidlingsområdet er det især intentionerne at formidle de forskellige historiske perioders udnyttelse af lavbunds- og søområder fra jægerstenalder til nutid – med jagt, fiskeri, transport, udnyttelse af vandenergi, landbrug og tørvegravning. Fra Naturpark Åmosen har denne formidling både internationalt og nationalt perspektiv.

Det er også intentionen, at befolkningen i naturparken får de bedste muligheder for at opleve natur- og kulturverdierne. Formidling og information er med til at skabe forståelse for bevaring af natur- og kulturverdierne, ikke mindst i lokalbefolkningen og blandt de besøgende i de områder, hvor verdierne skal bevares. Som størstedelen af det danske landskab er Naturparken næsten udelukkende i privat eje. Det er hensigten at vise, at man gennem lokale kræfter og lokale samarbejder både kan styrke internationale og nationale natur- og kulturverdier samtidig med, at man udvikler et aktivt og attraktivt lokalsamfund.

Modsatte side: Udsigt over Tissø.

© Jacob Nyborg Andreassen

MÅLSÆTNING

Grundlaget for indsatsen

Målsætningerne er pejlemærker, som bestyrelsen for Fonden Naturpark Åmosen skal arbejde ud fra gennem frivillige aftaler. De handler om, hvordan naturparken skal udvikle sig på langt sigt.

Følgende overordnede målsætninger er vedtaget i kommuneplantillægget og lægges til grund for udviklingen af Naturpark Åmosen 2018–2022:

- Naturparkens karaktergivende landskabselementer og geologiske formationer og forekomster skal bevares og synliggøres.
- Kulturmiljøer og kulturhistoriske spor skal bevares, synliggøres, gøres tilgængelige og formidles, ligesom viden herom skal udbygges.
- De væsentligste naturtyper skal bevares, og deres udbredelse, kvalitet og mangfoldighed styrkes. De skal beskyttes mod tilgroning, afvanding, næringsstofftilførsel, invasive arter m.v. og udvikles til at blive bæredygtige og dynamiske økosystemer med naturlig vandbalance m.v.
- Der skal skabes større sammenhæng mellem naturparkens naturområder. Områdernes samspil med de øvrige naturområder på Sjælland skal ligeledes styrkes.
- Mulighederne for friluftsliv og naturoplevelser skal styrkes.
- Udviklingen af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag.
- Sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrende færdsel og ophold.
- Formidling og naturvejledning skal styrkes og koordineres i forhold til lokale aktører gennem udbygning og etablering af aktiviteter, servicefunktioner og faciliteter.
- Forskning skal understøttes og undervisning styrkes gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud.
- Naturparkens udvikling skal følges og evalueres.

Modsatte side: Rød glente.

©Per Huniche Jensen

3. NATUR

Området omfatter Store Åmose, mølleområdet fra Bromølle til indløbet i Lille Åmose, og Lille Åmose til udløbet i Tissø, samt Tissø og Halleby Å til Storebælt. Store Åmose er oprindelig en smeltevandsslette, der på grund af naturlig opstemning blev til en større sø, som langsomt groede til. Åmosen er Danmarks største lavmose, og mosevegetationen den vigtigste biologiske interesse. Der er desuden også vigtige pattedyr, herunder formentlig odder, samt fugle, padder og insekter.

(Citat fra Miljøministeriets naturkanon).

De naturhistoriske værdier

Landskab

Naturpark Åmosen omfatter et areal på ca. 8.000 ha og udgør en sammenhængende, fugtig landskabskorridor bestående af ådale, søer og moseområder. Korridoren strækker sig 45 km igennem et kuperet morænelandskab fra Undløse i øst til det flade landskab ved Storebælt i vest. Der er store vidder, flotte udsigtspunkter og en mosaik af naturtyper. Se bilag 1.

Landskaberne i Naturpark Åmosen kan inddeles i fem hovedområder.

Store Åmose

Store Åmose er et stort og fladt landskab af afvekslende karakter, som er dannet af smeltevand. I den smallere vestlige del præges mosen af nærheden til de omgivende bakkeområder. Mosefladen består her af en mosaik af dyrkede marker, hegn, småbevoksninger og græsningsenge. Den østlige og brede del af mosen præges af større skove, plantager, dyrkede og uopdyrkede marker, græsningsenge og tilgroede næringsfattige tørvemoser.

Skovområdet mellem Skarresø og Åmoserne

Landskabet er et sammenhængende skovområde i kuperet dødis- og morænelandskab præget af en del mindre skovrum med bl.a. gamle vandmøller, græsningsoverdrev og græsningsenge. Skarresø er en stor skovomkranset ferskvandssø, hvor bl.a. et havørnepar yngler.

Lille Åmose med omgivende landbrugsområder

Lille Åmose er dannet af smeltevand og præges af en mosaik af store vandfyldte tørvegrave, græsningsenge, hegn og kratbevoksninger. De omgivende skrånede morænejorder giver området karakter af en lukket ådal. Ved mosen findes overvejende husmandsbebyggelser bl.a. på gammel overdrevsjord. Der er bevaret rester af overdrev enkelte steder.

Modsatte side: Naturpark Åmosen.

© Formidlingscenter Fugledegård

Tissø med nærmeste bredområder

Tissø er en stor ferskvandssø med hovedsagelig åben bredzone og flere steder med kreaturgræsning ud til søbredden. I nord er der karakteristiske græsningsområder med underbidte tjørn. Langs østbredden er der ryddet, så der er mindre tilgroning. Området præges af nærheden til den høje og markante randmorænebakke øst for søen. Her yngler et par havørne.

Ådalene vest for Tissø med Bøstrup Å og Halleby Å

Landskabet er karakteriseret ved smalle ådale formet af smeltevand og beliggende i fladt/let kuperet moræneland. Det er stedvis præget af en mosaik af græsningsenge, rørskov, moser, krat og uopdyrkede partier. Ved Storebæltskysten findes marine forlandsdannelser med strandsøen Flasken ved åens udløb.

Geologi

Åmosens mere end 30 km² store og dybe bassin blev dannet af strømmende smeltevand, da ismasserne fra det sidste isfremstød smeltede bort i slutningen af sidste istid. Landskabets udformning og geologiske opbygning er resultatet af de processer og begivenheder, der fandt sted under og umiddelbart efter istiden, der startede for ca. 115.000 år siden, og som sluttede for 11.500 år siden. I løbet af disse 100.000 år har Vestsjælland været dækket af is flere gange, men det bakkede morænelandskab omkring Åmosen med mange dødishuller, er overvejende skabt i forbindelse med den gradvise tilbagesmeltning af isen fra det såkaldte Bælthavsfremstød, der fandt sted for ca. 15.000 år siden.

Naturpark Åmosen.

© Formidlingscenter Fugledegård

MÅLSÆTNING

Naturparkens karaktergivende landskabselementer og geologiske formationer og forekomster skal bevares og synliggøres.

Det vil sige, at det langsigtede mål er, at samle, synliggøre og formidle de landskabelige og geologiske værdier for brugerne af Naturpark Åmosen.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- i samarbejde med Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner at tage højde for at særlige geologiske formationer bevares, synliggøres og formidles, eventuelt ved at rydde eller holde vegetationen nede på udvalgte steder.

Efter at isen var smeltet væk fra selve Åmoselavningen strømmede der store mængder smeltevand gennem dalen. Der aflejredes tykke lag af grus, sand, silt og ler. Smeltevandsaflejringerne kan følges mod vest forbi Bromølle, hvor smelteevandet eroderede en meget dyb og smal kløft i morænebakkerne.

Efterhånden som isafsmeltningen aftog, blev vandføringen gennem Bromøllekløften også mindre. For cirka 14.000 år siden skred udløbet sammen, så den tidligere smeltevandsslette i Åmosedalen blev forvandlet til en sø, der var opdæmmet. I løbet af de følgende ca. 2.400 år frem til istidens slutning, blev der aflejret ler, silt og dynd på søens bund.

Kilde: Nanna Noe Nygård.

Geologiske interesseområder

I kommuneplanerne er der udpeget særlig geologiske interesseområder. Der er to geologiske interesseområder i Naturpark Åmosen, den østlige del af Store Åmose og området omkring Skarresø. Se bilag 2.

Kalmus i sumpen ved Strids Mølle

© Formidlingscenter Fugledegård

KALMUS

Carsten Clausen holder det riflede Kalmus-blad i sumpen ved Strids Mølle. Kalmus er en 60-100 cm høj sumpplante. De 2 cm brede sværdformede blade lyser blanke og friskgrønne op i rørsumpen, og bladene kendes på de tværbølgede riller.

Kalmus er ikke sjælden men findes hist og her langs bredden af søer og åer, især ved middelalderlige slotte, klostre, borge og ved møller. Her på billedet

ses den i kanten af møllesøen over for Strids Mølle. Kalmus er en gammel kulturplante. Den stammer fra det sydøstlige Asien, hvorfra man mener, at mongoler under deres fremfærd sidst i 1200-tallet tog den med. Mongolerne mente, at smed de et stykke af planten i et vandhul, blev vandet renset. Kalmus er altså en rigtig trolddomsplante. Desuden var planten både i antikken og i middelalderen en berømt lægeplante, som blev brugt mod bl.a. vattersot, nyrelidelser, hoste og leversygdomme. I dag indgår kalmus i forskellige likører herunder Benediktinerlikør og Chartreuse.

Naturværdier i Naturpark Åmosen

Naturpark Åmosen er kendetegnet ved store naturværdier. Ca. 80 % af Naturpark Åmosen ligger i Natura 2000-områder. Det vil sige naturområder, der indeholder naturtyper og arter, der enten er sjældne, truede eller så karakteristiske for EU-landene, at bevarelsen har betydning for hele EU-fællesskabet.

Danmark er derfor forpligtet til at værne særligt om disse sårbare områders værdier. De største sammenhængende arealer med habitatnatur findes ved Flasken, omkring Tissø og i Ulkestrup Lyng, Store Lyng, Sandlyng Mose og Verup Mose, som alle er beliggende i Store Åmose. De mest værdifulde naturtyper er strandeng, rigkær og næringsfattige mosetyper som hængesæk og skovbevokset tørvemose. Se bilag 2.

NATURA 2000 OMRÅDER

Cirka 80 % af Naturpark Åmosen er beliggende i Natura 2000-områder. Natura 2000 er en fælles betegnelse for habitat- og fuglebeskyttelsesområderne i EU. Områderne skal bevare og beskytte naturtyper og vilde dyre- og plantearter, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene.

Naturpark Åmosen overlapper med to Natura 2000-områder. Natura 2000-område 156: Store Åmose, Skarre Sø og Bregninge Å. Natura 2000-område 157: Åmose, Tissø, Halleby Å og Flasken. I de to Natura 2000-områder indgår igen to habitatområder. Habitatområde H137 Store Åmose, Skarre Sø og Bregninge Å. Habitatområde H 138 Åmose, Tissø, Halleby Å og Flasken, samt et fuglebeskyttelsesområde F100 Tissø, Åmose og Hallenslev Mose.

Læs mere om områderne og hvilke arter og naturtyper, der er beskyttede på Naturstyrelsens hjemmeside: www.nst.dk

VAND- OG NATURPLANERNE

Vandplanerne er en samlet plan for et forbedret dansk vandmiljø. Vandplanerne skal sikre renere vand i Danmarks vandløb, søer og kystvande. Der er en vandplan for hvert vandopland.

Natura 2000-planerne er en samlet plan for, hvordan vi sikrer fremgangen i vores vigtigste naturområder. Der er en plan for hvert Natura 2000-område.

Naturplanerne bliver udmøntet i handleplaner, som kommunerne sammen med Naturstyrelsen udarbejder, og som kommunalbestyrelserne vedtager.

Handleplanerne beskriver de tiltag, der vurderes at være nødvendige for at sikre målopfyldelsen i naturområderne. Du kan læse mere om vand- og naturplanerne på Naturstyrelsens hjemmeside: www.nst.dk og på de enkelte kommuners hjemmesider.

§ 3-OMRÅDER

Naturbeskyttelsesloven skal beskytte landets natur og miljø. Søer på over 100 m², særligt udpegede vandløb samt heder, moser, strandenge, strandsumpe, ferske enge og overdrev, når de alene eller tilsammen er større end 2.500 m², er omfattet af naturbeskyttelseslovens paragraf 3 og kaldes samlet for § 3-områder. Formålet er, at de omfattede områder beskyttes mod ændringer i deres naturtilstand.

På www.miljøportal.dk/arealinformation kan ses en oversigt over udpegede § 3-områder. Da naturen ikke er statisk kan naturområder både vokse ind i og ud af beskyttelsen. En § 3 registrering er derfor altid vejledende.

Store Åmose

Store Åmose består af nedbrudt højmose, tørvegrave med fattigkær og hængesæk, samt ikke mindst betydelige arealer med skovbevokset tørvemose. Skovbevokset tørvemose er opstået som følge af afvanding og tilgroning af næringsfattig mosetørv. De bedst bevarede moserester findes bl.a. i Ulkestrup Lyng, Verup Mose, Sandlyng Mose og Storelyng. Moseområderne rummer bl.a. femradet ulvefod, klokkel yng, rosmarinlyng, kongebregne og mosebølle. Alle sjældne plantearter i Vestsjælland.

Lille Åmose

Lille Åmose består overvejende af uopdyrkede arealer. Området har tidligere været anvendt til tørvegravning. Lille Åmose er et vigtigt område for rastende fugle som bl.a. grågås, sædgås, sangsvane og ynglefugle, som bl.a. rørdrum og rørhøg.

HØJMOSER

Højmoser er en ekstrem naturtype, karakteriseret ved et lille antal særligt tilpassede arter, der tåler vilkårene på det sure, vandrukne og næringsfattige levested. Højmoser kan opstå i almindelige moser, hvor tørvemos under de rette betingelser kan opbygge et tørvetag, der med tiden, århundreder, danner en hvælvet svamp, der ikke længere har kontakt med grundvandet. Højmosen har sit eget vandsystem, hvor regnvandet holdes tilbage af tørvemosserne.

Fordi regnvandet er meget næringsfattigt, og fordi tørvemosserne danner syre mens de vokser, er det kun nogle få, højt specialiserede plantearter, mosser og andre organismer, der kan leve i højmoserne. Disse arter findes til gengæld ikke i andre naturtyper, eller er meget sjældne uden for højmoserne.

Højmoserne har i stort omfang været anvendt til tørvegravning til brændsel og tørvestrøelse, således også Store Åmose indtil årene efter 2. verdenskrig. Drænes arealerne kan højmoser anvendes som græsmarker eller almindelige landbrugsarealer. Foretages der dræning af en højmose, vil tørvten blive nedbrudt og mosefladen blive tilvokset med træer og græsser, hvilket i vidt omfang ses i Store Åmose.

LIFE Østdanske Højmoser

LIFE Østdanske Højmoser omfatter blandt andet dele af Store Åmose (Sorø Kommune).

Horreby Lyng er på ca. 150 ha og Store Åmose er på 222 ha fordelt på Verup Mose (68 ha) og Sandlyng Mose (154 ha).

Der er 14 lodsejere i Store Åmose.

LIFE Østdanske Højmoser vil genskabe de rette vandstandsforhold inde på højmoserne, så den naturlige dynamik med højmosestruktur på sigt kan blive genskabt.

Mål for projektet

Store Åmose: Restaurering af ca. 75 hektar højmose, hvilket omfatter:

- højere vandstand inde i højmosen
- sikring af vandaflodning fra de omkringliggende landbrugsarealer uden om mosen
- rydning af ca. 59 hektar bevoksning
- forbedrede levevilkår for højmosens dyre- og planteliv

Budgetramme

Sorø Kommune har 21,3 mio.kr. til højmosegenopretning i Store Åmose.

EU bidrager med 75%, og Miljøministeriet bidrager med 24%.

© Jacob Nyborg Andreassen

Udsigt over Skarresø.

Søer

Der er to store søer i området, *Tissø og Skarresø.*

Skarresø er en af de større søer i Vestsjælland med en størrelse på 192 ha. Der findes tre mindre øer i søens vestlige ende, hvoraf den største har fået navnet Magleholm. På denne ø har havørnen sin rede. Rundt langs bredderne og omkring Magleholm findes en hel del grunde og stenrev. I resten af søen er bunden mere blød. Søen har i gamle dage fungeret som mølledam for Kongens Møller.

Skarresø har altid haft en artsrig fiskebestand. Der er altid blevet fisket i Skarresø af søens forskellige ejere. De dominerende fiskearter i søen er i dag skalle, hork og aborre, men der er også fanget brasen, gedde, sandart og rudskalle. Tissø er Sjællands fjerde største ferskvandssø og gennemstrømmes af Halleby Å. Søen er karakteriseret af store vandstandssvingninger. Langs søens bredder er vanddybden ikke over en meter, men ca. 250 meter ude går det ret brat ned til

10-12 meter. De brede enge og rørskove nær søfladen er ofte vanddækkede om foråret og tørlagte om sommeren. I sensommeren og om efteråret er vandet ofte så lavt, at kysten består af sand og sten. Søen er dannet som et såkaldt dødishul. Det vil sige, at der under isens smeltning er blevet efterladt en stor isklump. Efterhånden som denne smeltede, opstod der en vandfyldt lavning.

Tissø er en meget vigtig lokalitet for ynglende og rastende fugle, og der er gennemført forbedringer for fuglelivet ved at etablere fugleøer og rydde krat ved søens østside. Der har igennem tiderne været et betydeligt ferskvandsfiskeri i Tissø efter gedder, sandart, brasen og frem for alt ål.

Overdrev og hede

Hede er tørre eller fugtige plantesamfund på sur bund domineret af halvbuske, mest almindelig lyng eller revling.

Overdrev er tørre, lysåbne plantesamfund, domineret af græsser, halvgræsser og urter. Der er ofte græsningstolerante buske og træer. Overdrev er sjældent opdyrket, men ofte afgræsset.

Langs skrænten ved Tissø findes et overdrev med et af landet få voksesteder for

vellugtende skabiose. Derudover findes overdrev og hede primært ved arealerne omkring Flasken, Fællesfolden og Ornum strand. Der er kortlagt hede, tørt kalkoverdrev, kalkoverdrev og surt overdrev. Surt overdrev findes særligt i området omkring Flasken.

Enkelte steder i Naturpark Åmosen findes heder. Et af stederne er ved sommerhusområdet Ornum, hvor der er to mindre områder af tør hede. Vegetationen er domineret af dværgbuske og adskillige arter af lav. Der er registeret plantearterne hedelyng og revling. Naturtypen hede er usædvanlig i denne del af landet.

Enge

Ferske enge er dominerede af lavtvoksende, lyskrævende plantearter, der er tilpasset fugtigere arealer. Enge ligger ofte i tilknytning til vandløb og søer. Engene kan vedligeholdes med høslæt og afgræsning. Store dele af arealerne ved Bjerger Enge og Halleby Å er afgræssede enge og strandenge med rester af afsnørede åløb. Der er forekomster af fine rigkær langs Tissø, samt små forekomster af rigkær ved Verup mose.

Flasken

Flasken og Halleby Ås udløb i Storebælt er et af de få naturlige og uregulerede åudløb på Sjælland. Udløbet, som kaldes Flasken, er omgivet af fine strandenge. Strandenge oversvømmes med havvand, og er kendetegnet ved, at der findes et særligt planteliv, som tåler salt. Strandengene er også et vigtigt rasteområde for gæs og ynglelokalitet for strandtudse. På strandengene vokser bl.a. kveller, strandfirling, dansk kokleare, smalbladet hareøre og spidshale.

Nord for Flasken ligger Fællesfolden, som rummer forekomster af surt overdrev, tidvis våd eng og fugtig hede med en karakteristisk og regionalt sjælden flora med bl.a. tuekæruld, mosetroldurt, tusindfrø, rundbladet soldug og børste siv.

Vellugtende Skabiose ved Tissø.

© Hans Guldager Christiansen

VELLUGTENDE SKABIOSE

Vellugtende Skabiose er en meget sjælden Nordvestsjællandsk specialitet, som i Danmark kun findes på ca 10 steder i Nordvestsjælland. I Naturpark Åmosen vokser den vist blot et enkelt sted, nemlig på en sydvendt skrænt ved nordenden af Tissø. Skrænten er botanisk set berømt pga sin varmekrævende flora, herunder for forekomsten af Vellugtende Skabiose. Vellugtende Skabiose er en 15-35 cm høj plante med lyseblå til bleglilla kroner, som dufter kraftigt. Stænglerne er tæt gråfildede og med lancetformede grundblade. Skabiosens frø er velkendte som tørrede i blomsterdekorationer, et tæt hoved af små hindeagtige bægre oven på selve frøet.

Tekst: Hans Guldager Christiansen

Dyreliv

Natura 2000-områderne i Naturpark Åmosen er bl.a. udpeget for at beskytte levestederne for den lille fisk pigsmerling, stor vandsalamander, sumpvindelsnegl og odder. Odderen, som tidligere har været anset for udryddet på Sjælland, lever i tilknytning til Naturpark Åmosen og er en væsentlig årsag til at området er udpeget til habitatområde.

Fugleliv

Fuglelivet i Naturpark Åmosen er enestående. Havørnen yngler ved Skarresø og ved østsiden af Tissø. Området er udpeget som fuglebeskyttelsesområde for at beskytte rastende fugle som bl.a. grågås, sædgås, sangsvane og ynglefugle som rørdrum, dværgterne, klyde og brushane.

Tissø er en af landets bedste lokaliteter for toppet lappedykker og det sted på Sjælland, hvor der raster flest pibesvaner om vinteren. På den flade sydbred mellem Sæby Kirke og Hallenslev holder mange vadefugle til i træktiden. Helt enestående er det, at der er ynglende dværgterne og klyder ved Tissø, da disse arter normalt kun yngler ved kysten.

Generelt yngler der flere sjældne fugle i Naturpark Åmosen, og det ser ud til at tranerne er på vej. Der skal tages hensyn til fuglenes leve- og ynglesteder ved aktiviteter i området.

Dværgterner er verdens mindste terne. Karakteristisk for dværgterner er det kraftige gule næb med sort spids og den lysende hvide pande. Bestanden af dværgterner er lille, og det er ret usædvanligt at finde en ynglekoloni inde i landet som ved Tissø. Dværgterner er optaget på rødlisten over truede arter og på EU's fugledirektivs bilag 1, der forpligter medlemslandene til at udpege særlige beskyttelse

Strandtudse.

© Peter Jannerup

Odder

© Henrik H. Søndergaard

ODDER

Odderen er Naturpark Åmosens svar på Loch Ness-uhhyret, for i de seneste årtier har kun få øjenvidner set dyret. Men i sommeren 2016 blev en odder filmet med vildtkamera i Naturpark Åmosen, og det bliver spændende at følge udviklingen fremover. Odderen er i sin levevis diskret og nataktiv. Ser man et langstrakt pelsdyr i vandet, skal man være opmærksom på forvekslingsmulighed med mink og ilder. Odderen er dog væsentlig større end disse, har en ret

ensartet mørk pels med lysere hals og hage og et bredt, fladt hoved på en kraftig hals, der næsten går i et med kroppen. Den lever hovedsageligt af fisk, men frøer bidrager også til kosten.

Dværgterne.
© Per Huniche Jensen

DVÆRGTERNE

I slutningen af april er vandet i Tissø sunket så meget, at fugleøerne i sydenden er dukket op over overfladen. De er utilgængelige for ræve, katte og rotter og derfor gode, sikre ynglepladser for dværgterner.

Dværgterner er verdens mindste terne. Karakteristisk for dværgterner er det kraftige gule næb med sort spids og den lysende hvide pande.

Bestanden af dværgterner er lille, og det er ret usædvanligt at finde en ynglekoloni inde i landet som ved Tissø. Dværgterner er optaget på rødlisten over truede arter og på EU's fugledirektivs bilag 1, der forpligter medlemslandene til at udpege særlige beskyttelsesområder for "arter med ugunstig bevaringsstatus". Dværgternekolonien er således en del af grundlaget for udpegning af Tissø og Lille Åmose som internationalt EU-fugleområde.

Voksen havørn i Naturpark Åmosen.

© Per Huniche Jensen

HAVØRN

Voksen havørn i Naturpark Åmosen Nordeuropas største rovfugl
Havørnen er den største rovfugl i Nordeuropa. Den har et vingefang på op til 250 cm og kan veje op imod 5-7 kg, det vil sige, at den er dobbelt så stor som en musvåge. Især når man ser den komme svævende under en blå himmel med sine udstrakte, lange og brede, næsten rektangulære vinger er den et imponerende syn.

I Danmark var havørnen relativt almindelig indtil midten af 1800-tallet, men ligesom det var tilfældet i resten af Europa, blev den fra anden halvdel af 1800-tallet offer for den store rovfugleforfølgelse. Rovfuglene blev simpelthen så vidt muligt udryddet ved nedskydning, giftudlægning, opsætning af fælder mm., og omkring 1920 forsvandt det sidste danske ynglepar.

I Naturpark Åmosen har havørnen etableret sig som ynglefugl. Det første par byggede rede på øen Magleholm i den nordvestlige ende af Skarresø. I 2008 slog endnu et par sig ned i en skov ved Tissø, og de yngler også. Der er gode chancer for at se havørne hele året i hele området, hvor ørnene har deres jagtmarker fra Tissø op igennem Lille Åmose til Skarresø. Gode observationssteder er fx syd-, øst- og nordbredden af Tissø og ikke mindst flere steder på Hallebyorvej. Ørneparret ved Skarresø kan ses fra vejen mellem Bjergsted og Astrup Gods. Fra lavningen mellem to bakker er der her et fint kig til redetræet og den store rede i midten af trækronen.

Sårbarhed og påvirkning

Reduktion og opsplitting af naturen

Et af de væsentligste problemer for en række naturtyper er, at de ligger spredt og i små enklaver. Det drejer sig f.eks. om overdrev og lysåbne mosetyper, som kun findes i små og spredte forekomster.

Odderen er truet på grund af bestandens ringe størrelse og isolation fra nabobestande i Jylland og Sverige. Krydsende vejforløb er også en trussel mod odderen og bidrager til bestandens fragmentering.

Afvandede og opdyrkede lavbundsarealer kan gøre det vanskeligt at skabe optimale livsbetingelser for områdets fugle og andre dyr på udpegningsgrundlaget. Særligt brushane har i dag ugunstige betingelser på grund af et reduceret potentielt yngleareal.

Udledning af næringsstoffer

Kvælstofdeponering fra luften kan forårsage ændringer af naturområdernes sammensætning og kvalitet. For flere naturtyper er tålegrænsen overskredet, f.eks. hede, hængesæk og skovbevokset tørvemose.

Flasken trues også af næringsstofbelastning fra by og land, drænvand fra gødede marker, overløb fra rensningsanlæg, spredt bebyggelse mv.

Problemet med kvælstofdeponering og næringsstofbelastning varetages primært i gældende lovgivning, fx husdyrloven og miljøbeskyttelsesloven.

Naturpark Åmosen.
© Formidlingscenter Fugledegård

Tilgroning

Tilgroning er en trussel for de lysåbne naturtyper. Riggær trues af tilgroning med især tagrør og store starrer. Tilsvarende er en del af overdrevene truet af tilgroning. Kvælstofdeposition stimulerer tilgroning. Særligt i Naturpark Åmosens østlige del, på de næringsfattige, afvandede og tørveafskrællede dele, er langt hovedparten af området nedbrudte højmoserester sprunget i skov. Derved har områderne karakter af skovbevokset tørvemose frem for den lysåbne næringsfattige naturtype nedbrudt højmose. Udtørringen har også den effekt, at den fremmer tilgroning med træer, hvilket bevirker yderligere udtørring. Desuden skygger træerne for bundplanterne.

Tilgroning formindsker den botaniske artsrigdom og truer endvidere potentielle yngleområder for brushane og andre engfugle.

Invasive arter

Invasive plantearter er uønskede plantearter, som er indført til Danmark, og som har vist sig at være så aggressive og konkurrencedygtige, at de fortrænger den naturlige danske flora. I Naturpark Åmosen er det særligt kæmpebjørneklo, som truer den naturlige flora og fauna i områdets lavbundsarealer. Ved kysten er det særligt rynket rose, som truer områdets naturlige klitvegetation.

Forstyrrelser

Forstyrrelser i form af menneskelig færdsel, løse hunde og sejlads har betydning for særligt dyrelivet i Naturparken. Færdsel omkring potentielle ynglesteder for havørn og fiskeørn har betydning for arternes ynglesucces. Færdsel og sejlads visse steder i Naturparken kan være i konflikt med odderinteresserne og forringe mulighederne for at opnå gunstig bevaringsstatus. Rastende og ynglende fugle kan ligeledes være følsomme over for forstyrrelser.

MÅLSÆTNING

De væsentligste naturtyper skal bevares, og deres udbredelse, kvalitet og mangfoldighed styrkes. De skal beskyttes mod tilgroning, afvanding, næringsstofftilførsel, invasive arter m.v. og udvikles til at blive bæredygtige og dynamiske økosystemer med naturlig vandbalance m.v.

Det vil sige, at det langsigtede mål er at arbejde for at sikre gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for habitatområderne, fx ved at hæve vandstanden på udvalgte områder, rydde uønsket krat og skov, udsætte oddere mv. Indsatserne er beskrevet i de 3 kommuners handleplaner for Natura 2000 område 156 og 157. Handleplanerne er udarbejdet på baggrund af Statens Naturplaner.

Det betyder, at Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner i samarbejde med Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at der sker en sikring af vandstanden på højmoserester. Målet er 200-220 ha. Holbæk og Sorø Kommuner er ansvarlige.
- at naturtyperne rigkær (7230) og tidvis våd eng (6410) sikres den mest hensigtsmæssige hydrologi. Målet er 1 ha. Kalundborg Kommune er ansvarlig.
- at lysåbne terrestriske naturtyper, navnlig tørt kalksandoverdrev (6120), sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Kalundborg Kommune er ansvarlig.
- at sikre, at habitatnatur, som ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse. Kalundborg Kommune er ansvarlig.
- i samarbejde med Kalundborg Kommune er der særlig fokus på, at invasive arter, især rynket rose, skal bekæmpes og spredning forebygges. Målet er 10 ha.
- i samarbejde med kommunerne, Naturstyrelsen og lodsejere at udvide arealer med overdrev ved at etablere græsning og eventuel kratrydning på tidligere overdrevsarealer.
- at der i forbindelse med naturplanerne sker en sikring af uforstyrrede levesteder og af faunapassager 4-11 stk. for oddere. Holbæk-, Kalundborg- og Sorø Kommuner er ansvarlige.

MÅLSÆTNING

Sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrende færdsel og ophold.

Det vil sige, at det langsigtede mål er, at der ved nyanlæg, fx stier, broer, opholdssteder, fugletårne mv., tages hensyn til naturområdets sårbarhed og særlige beskyttelse.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at der i forbindelse med etablering af stier sættes fokus på, om disse berører sårbare naturområder.
- at færdsel i sårbare naturområder søges undgået ved at regulere færdslen med etablering af stier, skiltning m.v.
- at der arbejdes på at skabe bedre infrastruktur i naturpark Åmosen.

MÅLSÆTNING

Der skal skabes større sammenhæng mellem naturparkens naturområder. Områdernes samspil med de øvrige naturområder på Sjælland skal ligeledes styrkes.

Det vil sige, at det langsigtede mål er at arbejde for god økologisk tilstand i alle vandløb og søer, og forbindelser mellem naturparkens naturområdet, fx ved at fjerne faunaspærringer og etablere grønne korridorer.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at indgå i en dialog med Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner om som en start at forbedre passagemulighederne i Halleby Å-/Åmose Å-systemet.
- at gå i dialog med Holbæk, Kalundborg og Sorø kommuner om udvikling af grønne korridorer i Naturpark Åmosen og de tilgrænsende naturområder.
- ved etablering af fx kogræsserlav at indtænke sammenhængen til andre naturområder.
- at Naturpark Åmosen arbejder for mere information og rådgivning om frivillige naturprojekter
- at Naturpark Åmosen samarbejder med både kommuner og frivillige om rapporter om naturen.

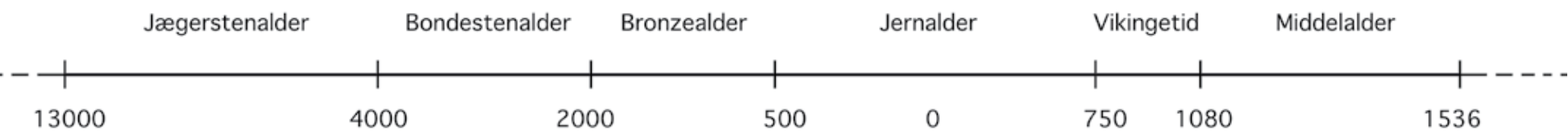

Jyderupstien.

© Jacob Nyborg Andreassen

Markering i landskabet på vestbredden af Tissø.

4. KULTURARV

De kulturhistoriske værdier

Enestående kulturarv

Områderne i Naturpark Åmosen er et kulturhistorisk skatkammer. Intet andet sted i Europa findes en så varieret og velbevaret kulturarv fra stenalderen. Grundet tørvelagenes helt særlige bevaringsforhold vidner fund fra Naturparkens område om samspillet mellem menneske og natur gennem næsten 13.000 år. At dykke ned i den materielle kulturarv er som en tidsrejse gennem menneskets historie i det nuværende Danmark.

De ældste tider

Åmose Å/Halleby Å systemet dannede i stenalderen en hovedvandvej fra kysten til indlandspladser. Fra tiden mellem 9000-4000 år f.Kr. er der bevaret talrige spor af menneskets liv og færden i både Store- og Lille Åmose. De velbevarede fund fra denne tidlige epoke af Danmarkshistorien er spektakulære, selv på internationalt niveau. Der er redskaber af organisk materiale, smukke våben af elsdyr- og kronhjortetak med indridsninger af både dyr og mennesker, skeletdele, madrester og sunkne stammebåde. Alle disse fund fortæller historien om bosættelse, jagt og religion i Åmosen i forsvundne tider.

Også ved Flasken findes bopladser fra ældre stenalder i tæt koncentration omkring åmundingen. Det formodes, at det var fra disse kystbopladser, stenalderens mennesker drog på fiske- og jagtekspeditioner ind i Åmoserne. Fra Bronzealderen (1700-500 f.Kr.) er fundet fine våbenofringer i Åmoserne.

© Nationalmuseet

Tissøringen.

Vikingetiden

Især vestbredden af Tissø rummer en stærk fortælling om vikingernes verden. Inden for Naturparkens område ligger Nordeuropas bedst belyste bebyggelseskompleks fra det 6.-11. århundrede i germansk jernalder og vikingetid. Gennem 500 år kan udviklingen følges i bygningsarkitektur og funktioner på en lokal konges residens, hvilket er enestående på europæisk plan.

Ca. 80.000 m² er udgravet af Nationalmuseet og Kalundborg Museum, nu Museum Vestsjælland. Området rummer imponerende storgårde, fundrige værkstedsområder, spor af internationale handelskontakter samt et helt unikt rituelt landskab, der vidner om vikingernes kult og ofring. Forskningsprofessor ved Nationalmuseet, Lars Jørgensen, har betegnet området ved Formidlingscenter Fugledegård som et vestsjællandsk kultcenter i vikingetiden. Nationalmuseet har haft fokus på stedet gennem det igangværende forskningsprojekt "Førkristne kultpladser" og vil forske videre med nye projekter.

© Jacob Nyborg Andreassen

Sæby kirke.

© Jacob Nyborg Andreassen

Ved Kongens Møller.

Hvideslægten

I 1100- og 1200-tallet var Hvideslægten de helt store jordbesiddere i den nord-vestlige del af Sjælland. Således havde slægten ejendomme ved Læssøholm ved Bromølle, Hallenslevlund ved Tissø og Sæbygård.

Et eksempel på Hvideslægtens magtmanifestation er stadig synlig i landskabet. Der er tale om Sæby Kirke, der rummer nogle af landets tidligste og smukkeste kalkmalerier fra tidlig middelalder. Kirkens ældste del og det tilhørende voldsted er med al sandsynlighed opført i begyndelsen af 1100-tallet af Asser Rig. Fortællingen om Hviderne ligger således inden for Naturpark Åmosens område og kan blive en vigtig brik i områdets kulturhistoriske fortællinger.

Kongens Møller

Der er et helt særligt kulturmiljø omkring Kongens Møller. Grundet åens kraftige fald på dette sted blev der allerede i tidligt i middelalderen opført en række vandmøller. De fem møller, der tilsammen bærer betegnelsen Kongens Møller, fungerede til begyndelsen af 1900-tallet som industri- og kornmøller. Strids Mølle, nævnt første gang i 1336, var den af møllerne, der fungerede længst – helt indtil ca. 1960. Herefter blev den nedlagt, da vandet som energikilde ikke længere kunne konkurrere med damp og elektricitet. Det velbevarede møllekompleks danner dog stadig en væsentlig helhed med høj fortælleværdi om den tidligste industri på Sjælland med den omgivende natur. Den bugtede Åmose Å, den tætte skov, de mange smukke herregårde og resterne af den gamle møllesø sætter scenen for stedets formidlingsmæssige og landskabelige kvaliteter.

Godslandskabet

Et helt unikt kulturmiljø i Naturpark Åmosen er godslandskabet, der rummer fortællinger om magt og indflydelse. Se bilag 2. I det højtliggende moræne-bakkelandskab øst for Tissø ligger herregårdene tæt. De mange stednavne i nærheden med endelser på “tved” og “ved” fortæller, at området tidligere var mere skovdækket end i dag. I løbet af 1400- og 1500- tallet lagde herregårdene i stigende grad beslag på netop denne type jorder, hvor skovene lokkede med gunstig jagt. De mest bakkede arealer, der ikke kunne dyrkes, gjorde fyldest som overdrev.

Godslandskabet afslører sig blandt andet ved de store marker, der er indhegnet af gamle stendiger og levende hegn. Smukke alléer viser vej til hovedbygningerne. Her ligger også driftsbygninger og en række småhuse til de folk, der tidligere var knyttet til godserne. De større hovedgårde har stadig bevaret stykker af den skov, der i tidlig middelalder dækkede en større del af området.

Tørvegravning

Selv om områderne i Åmosen længe før 2. Verdenskrig var udnyttet grundet tørveforekomsten, var det især tørvegravningen under krigen, der åbnede for Åmosens velbevarede hemmeligheder. Fortællingen om tørv og arkæologi går således hånd i hånd. Store Åmose var under krigen Sjællands største leverandør af tørv til brændsel. For at sikre energi til produktion lejede et københavnsk industrikonsortium sig ind i mosen, hvilket gav arbejde til adskillige hårdtarbejdende tørvegravere. Under det støvede arbejde så mange arkæologiske fund dagens lys for første gang, siden de var blevet tabt, deponeret eller ofret i tidligere tider.

Landskabet omkring mosen rummer den dag i dag en kollektiv erindring om det beskidte arbejde, der manifesterede sig i barakbyer, togspor, læsseramper og opbevaringsbygninger. Der er god mulighed for oplysende, personlige fortællinger og små skæve vinkler på dette tørvegravningseventyr.

© Jacob Nyborg Andreassen

Stengærde.

Synlige fortidsminder

I Naturpark Åmosen er der en række synlige fortidsminder i form af stendysser, rund- og langdysser, gravhøje mm. Disse fortidsminder er kendetegn fra menneskets aktivitet siden stenalderen. Fortidsminder har en formidlingsmæssig værdi og er en vigtig kilde til viden om fælles fortid.

Sårbarhed og påvirkninger

De kulturhistoriske spor i Naturpark Åmosen er i mange tilfælde usynlige for det blotte øje. Sporerne efter stenalderens bosættelser ligger gemt under tørven, vikingernes boliger er for længst forsvundet, og mange af Hvideslægtens imponerende bygninger står ej længere. Derfor kræver det en ekstra formidlingsindsats at få synliggjort den erindring, som kulturlandskabet rummer, og bevare kulturarven.

Hvis de synlige fortidsminder ikke løbende plejes, risikerer de at forfalde og forsvinde. Buske og krat på fortidsminderne skjuler gravhøjenes konturer i landskabet, mens træernes rødder graver sig ned og ødelægger fortidsminderne. Efterårets storme kan få træerne på fortidsminderne til at vælte, og dermed destrueres værdifulde og uerstattelige oplysninger om gravhøjene. Det er derfor vigtigt at tage hånd om fortidsminderne i tide og sikre, at de holdes ryddet.

Under den intensive dræning af Åmoserne har bevaringsforholdene for det organiske, arkæologiske materiale ændret sig. Området blev drænet i 1960'erne for at skaffe ny landbrugsjord. Det har haft en effekt på bevaringsforholdene, idet jorden er udtørret, organisk materiale er blevet nedbrudt, trægenstande er kollapsede, og jordoverfladen har sat sig med op til 2 m. Fra at være godt bevaret i de vandmættede jordlag, er mange af de organiske genstande nu i fare for udtørring og dekomposition. Da de bevarede tørvelag mange steder kun ligger 20-30 cm under terræn, vil de let påvirkes af pløjning. Når tørvelagene pløjes i stykker, skabes der riller ned i underlaget, der blotlægger de skrøbelige oldsager af organisk materiale, som dermed nedbrydes.

Derfor er der behov for naturpleje og vådgøring, hvis de arkæologiske værdier ikke skal forsvinde for eftertiden.

(Kilde: Kulturarvsstyrelsen og Museum Vestsjælland)

Modsatte side: Katstrup Gods.

© Jacob Nyborg Andreassen

© Jacob Nyborg Andreassen

Udsigt over landskabet.

Ny viden

Bygge- og anlægsaktiviteten inden for Naturpark Åmosens afgrænsning har indtil videre været forholdsvis begrænset. Derfor har væsentlige, arkæologiske lokaliteter ikke været berørt af udgravninger i forbindelse med jordarbejder. Ny viden om områdets forhistorie bibringes derfor kun i sjældne tilfælde. Ved at iværksætte egentlige forskningsudgravninger kan kendskabet til Naturparkens historie øges væsentligt.

Et særligt kulturhistorisk udviklingspotentiale er forskning i forbindelse med arkæologiske udgravninger, der løbende bliver foretaget på især Tissøs vestbred. På nuværende tidspunkt arbejder Nationalmuseets projekt Førkristne kulturladser med områdets kulturhistorie. Projektet er et forskningsprojekt om jernalderens og vikingetidens hedenske religion. Stormandsædet på vestbredden af Tissø er udvalgt som en nøgleplads. Naturpark Åmosen har et solidt samarbejde med Nationalmuseet og Museum Vestsjælland, og er med til at formidle den nye, forskningsbaserede viden til områdets besøgende.

MÅLSÆTNING

Kulturmiljøer og kulturhistoriske spor skal bevares, synliggøres og gerne gøres tilgængelige og formidles, ligesom viden herom skal udbygges. Ligesom godslandskabets historie og kulturhistorie synliggøres og formidles.

Det vil sige, at det langsigtede mål er fortsat arbejde for at synliggøre og formidle de kulturhistoriske potentialer for den brede befolkning. Øget synlighed og tilgængelig kræver en udbygning af naturparkens infrastruktur og plejeplaner for områdets kulturhistoriske lokaliteter.

Det betyder, at Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner i samarbejde med Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at der udarbejdes plejeplaner i samarbejde med frivillige (rydning af krat og træfældning) for synlige fortidsminder, i samarbejde med kommunerne.
- at styrke forsknings- og formidlingssamarbejdet mellem vidensinstitutioner i de tre Åmosekommuner.
- at der arbejdes på yderligere formidling af både synlige og ikke synlige fortidsminder i Naturpark Åmosen.
- at der arbejdes på formidling af Kongens Møller.
- at der arbejdes på at beskytte den skjulte kulturarv

Modsatte side: Udgravning ved Tissø.

© Gunnar Jørgensen

Amulet som forestiller Thors geder fundet ved Tissø.

© Nationalmuseet

Udsigt fra Kløveshøj.
© Lena Thulstrup Jensen

© Lena Thulstrup Jensen

Fiskeri under vandet.

© Jacob Nyborg Andreassen

Buket af vilde blomster.

5. FRILUFTSLIV

Enestående muligheder for friluftsliv

Naturpark Åmosens 8.000 ha store område rummer helt unikke muligheder for et varieret og udfordrende friluftsliv. Selv om hele landskabet i dag er påvirket af menneskelig aktivitet, især land- og skovbrug, rummer Naturparkens morænelandskaber, søer, åer, skove, moser og kystområder et stort potentiale for yderligere udbygning af frilftsaktiviteter. Se bilag 3.

Vandre- cykel og bilruter

En velfungerende infrastruktur mellem formidlingspunkter, overnatningssteder og indkøbsmuligheder er udgangspunktet for en stor del af friluftslivet.

Naturparken har fået oprettet flere Spor i landskabet stier de seneste år. Fx i den østlige del ved Store Åmose i Sorø Kommune og i den centrale del ved Formidlingscenter Fugledegård. Der er indtil nu udarbejdet brochurer, informationstavler mv. på dansk. Sporene er af varieret kvalitet og længde. Se mere på hjemmesiden www.spor.dk.

På tværs af Naturparken er der en cykle- og vandresti, Jyderupstien, som er en del af de nationale cykelruter. Jyderupstien går fra Kongskilde i syd, gennem Store Åmose, Jyderup til Svinninge i nord med mulighed for forbindelse til Geopark Odsherred og Brorfelde. Stien skaber forbindelse mellem shelterpladsen i Store Åmose i Sorø Kommune og shelterpladsen ved Skarresø i Holbæk Kommune samt til Kongskilde Friluftsgård syd for Sorø.

Værsløvstien krydser igennem den vestlige del af Naturpark Åmosen ved Nedre Halleby Å i nærheden af Tystrup.

© Jacob Nyborg Andreassen

Markering til Spor i landskabet.

Bilister inspireres til interessante frilftsaktiviteter ved at benytte Marguerite-ruten som går gennem Naturparken langs Tissø.

Sjællandsleden går på tværs af den vestlige del af Naturparken og forbinder Naturpark Åmosen med Nordsøvandreruten. I alt omfatter Nordsøvandreruten over 6000 km vandrerute i Nordsølandene.

© Formidlingscenter Fugledegård

Vandrefestival Skarresø rundt.

Herudover er der en række lokale tilbud og funktioner, som byder på oplevelsesmuligheder, fx shelterpladser, fugletårne, rasteplasser, virtuelle ruter på nettet og Kom i form-ruter, geocaching mv. når Naturparken besøges.

Jagt og Lystfiskeri

Jagt er organiseret dels gennem jagtforeninger og dels af private lodsejere. Jagt foregår i vid udstrækning som trækjagt på ænder og gæs i sø- og moseområderne. Det er hovedsageligt arter som harer, fasaner og rådyr der jages. Der er endvidere en del jagt på krondyr i og omkring Store Åmose.

Mange hundrede, organiserede sportsfiskere fisker i de større åsystemer og søer. Foreninger lejer fiskeretten af lodsejerne. Disse foreninger har i årtier sikret fisk til medlemmerne ofte understøttet af udsætninger af fiskeyngel.

Fritidssejllads

Tissø Roklub er områdets største roklub. Roklubben står for langt hovedparten af ro- og kajakaktiviteterne. Den største sejlladsaktivitet ses på Tissø og Halleby Å. Derudover er en begrænset privat kano- og kajaksejllads på Tissø og på åen ud mod Storebælt.

Badeliv

Naturpark Åmosen slutter i Storebælt ved Ornum strand ved Flasken. Stranden ligger tæt op af en perlerække af badestrande ved Storebæltskysten. Ved strandene er der ud over badning mulighed for havkajak, kanosejllads, windsurfing, kitesurfing, fiskeri, undervandsjagt mm.

Ridning

Ridning foregår pt. primært på private arealer og langs offentlige veje og kyststrækninger.

Specielle grupper

Oplevelsen af Naturparkens natur- og kulturhistorie indebærer fysiske udfordringer. For gangbesværede eller for personer med fysiske handicap kan det betyde, at nogle oplevelser bliver svært tilgængelige. Det er derfor vigtigt, at der så vidt mulig tages en række hensyn og udvikles nye teknikker, der tilgodeser de forskellige målgrupper.

Sårbarhed og påvirkninger

Den øgede interesse for at færdes i Naturpark Åmosen skaber løbende behov for at vurdere forholdet mellem beskyttelse og benyttelse. Der vil endvidere være behov for fortsat at vurdere og løse indbyrdes konflikter mellem brugere af forskellige aktiviteter eller mellem brugere og lokale beboere/lodsejere. Løse hunde er en af hyppigste brugerkonflikter. Dels udgør løse hunde særlig i yngletiden en risiko for fuglelivet og vildtet, og dels føler mange mennesker sig generet af dem.

Et større brug af stier og opholdspladser vil medføre et øget slid og vil kræve løbende opsyn og vedligeholdelse.

Ny viden

Kortlægning af friluftslivet

Fremtidige beslutninger om udbygning og eventuel regulering af aktiviteterne i forhold til de naturmæssige interesser tager udgangspunkt i en kortlægning af organisationer, som benytter Naturpark Åmosen i dag. Kortlægningen er i gang.

Ny teknologi – nye muligheder og oplevelser

De fremtidige muligheder for oplevelser i naturparken understøttes af ny teknologi som led i bestræbelserne for at nå nye målgrupper som børn og unge. Brug af 3D-visualisering på mobiltelefoner af fx historiske bygninger, ruter og landskaber giver nye og anderledes friluftslivsoplevelser ude i det åbne land.

Herudover vil det være oplagt at udvikle særlige applikationer til mobiltelefoner og tablets med mere information om ruter, arrangementer, adgangsregler mm.

Kanotur.

© Formidlingscenter Fugledegård

Jyderupstien.

© Holbæk Kommune

QR kode.

Formidlingsskilte ved Assentorphytten.

© Jacob Nyborg Andreassen

© Jacob Nyborg Andreassen

MÅLSÆTNING

Mulighederne for friluftsliv og naturoplevelser skal styrkes.

Det vil sige,

Naturpark og friluftsliv er to sider af samme sag. Naturparkens langsigtede formål er at etablere gode rammer for et alsidigt friluftsliv, så der skabes et godt fundament for sunde, lærerige og tankevækkende oplevelser. Brugere skal kunne stille høje krav til kvalitet og om et varieret udbud, fx et sammenhængende og inspirerende stisystem. Målgrupper med særlige behov skal understøttes med adgang til så mange aktiviteter som muligt. Udviklingen vil ske i tæt samarbejde med lokale foreninger og fx Friluftsrådet.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at synliggøre vandre-, løbe-, cykle-, ride-ruter, mulige lystfiskeområder, historiske mindesmærker, udsigtspunkter, fugletårne mm. ved at fremstille fysiske og digitale friluftskort.
- at udvide tilgængeligheden og naturparkens infrastruktur ved oprettelse af forskellige stisystemer f.eks. Spor i landskabet.
- at arbejde for bedre infrastruktur til lands og til vands.
- at etablere opholdspladser, borde/bænke, shelters mv.
- at gennemføre relevant skiltning og arbejde for opdaterede kort.
- at arbejde for motions- og sundhedsfremmende frilftsaktiviteter, som fx fitness-pladser, naturparkløb, fotomarathon mv.
- at formidle om hensigtsmæssig færden i naturen og oplyse om gældende adgangsregler.
- at arbejde for større synlighed af naturparkens afgrænsning og naturparkens brand.

6. ERHVERV

Historik

Åmosen er i dag hovedsagelig præget af landbrug. Selv om den intensive agerbrugshistorie i området kun omfatter de sidste omkring 200 år, har det sat sit tydelige aftryk på landskabet i mosen. Omkring 1800 beskrives Åmosen som en udørk, der på grund af den sumpede tilstand ikke egnede sig til opdyrkning. Omkring 1850 opføres de første store gårde på kanten af mosen. Opdyrkningen af jorden i Åmosen blev muliggjort af den tørlægning af tørv, der fandt sted med massiv offentlig støtte. De største tørlægningsprojekter skete i årene 1930-32 og igen fra 1959-60. Åmose Å blev rettet ud og gravet ned i dybe render, der sikrede afvandingen af den våde tørv.

Landbrug

Der er i dag aktive landbrug i Naturpark Åmosen. Store Åmose er en blanding af dyrkede marker, braklagt jord samt betydelige arealer med vedvarende græs. Området omkring Skarresø er præget af store skovområder, mens arealerne omkring Lille Åmose hovedsageligt er vedvarende græs med krat og remiser. Langs Halleby Å ud til Storebælt er der primært tale om græsområder, som slås eller afgræsses. Husdyrtrykket i Naturpark Åmosen er generelt faldende, og landbruget er overvejende en blanding af svineavl og planteavl. Der dyrkes primært vinterafgrøder i Naturpark Åmosen.

Det dyrkede landbrugsareal genererer en økonomisk omsætning, der understøttes af EU-tilskud. Samtidig er landbruget også hjem- og arbejdssted for mange mennesker. Der skal fortsat være et aktivt land- og skovbrug i Naturpark Åmosen.

Modsatte side: Køer der græsser ved Strids Mølle.

© Jacob Nyborg Andreassen

Landbrug i Åmosen.

© Jacob Nyborg Andreassen

© Jacob Nyborg Andreassen

På Jyderupstien tværs over Lille Åmose.

Erhvervsudvikling og Naturparken skal kunne indgå i en synergi. Størstedelen af arealerne i Naturpark Åmosen er i privat eje. En naturpark i området bør på sigt betyde økonomisk udvikling for den enkelte lodsejer. Der kommer ikke nye restriktioner fra Naturpark Åmosen. Udviklingen af Naturparken bygger på frivillige aftaler.

Skovbrug

Naturpark Åmosen indeholder en række skovkomplekser, der fremtræder som sammenhængende helheder, som er tilknyttet dels til herregårdslandskaberne og dels til kultiveringen af Store Åmose. Løvskovene, der er anlagt på de kuperede og svært opdyrkkelige morænejorder, fremtræder meget afvekslende og attraktive.

Skovene kan inddeles i to hovedområder efter deres lokalisering og karakter.

Skovområdet mellem åmoserne. Området indeholder bl.a. Herregårdene Katstrup, Dønnerup og Astrup og en lang række attraktive mindre skove med

© Jacob Nyborg Andreassen

Sydligende af Tissø.

overdrev, enge, mølledamme og dyrkede marker.

Den østlige del af Store Åmose. domineres af en række større skove og plantninger samt en del mose og selvgroede bevoksninger. Det store og flade østlige Åmoseområde har hedeslettekarakter, hvor skove og plantager står som kulisser i det flade landskab.

Fiskeri

Der er en enkelt erhvervsfisker på Tissø, og så er der fortsat lystfiskeri på Tissø, primært organiseret gennem lystfiskerforeninger.

Der udsættes fisk i åløbene, og der foregår lystfiskeri på udvalgte strækninger. Ved kysten ud for Flasken foregår også fiskeri.

Jagt

For en del af især de mindre ejendomme er interesserne for jagt og natur den vigtigste årsag til ejernes tilknytning til arealerne. På nogle af de store ejendomme opdrættes og/eller udsættes fasaner og ænder. Nogle lodsejere driver selv jagten, mens andre lejer jagten ud til enten enkeltpersoner eller konsortier. Jagtinteresserne i området er derfor store.

Erhvervsmæssig udnyttelse af vandressourcer

Vandet i Naturpark Åmosen er stadig den dag i dag en vigtig ressource for områdets industrivirksomheder. Vandet bliver via en vandledning i Tissø ført til Kalundborg, hvor det renses og ledes videre til industrierne. Der er tilladelse til at indvinde 5 mio. m³ vand årligt. For at sikre en stabil vandspejls højde i Tissø reguleres afløbet af et automatisk stemmевærk, som er placeret i Nedre Halleby Å. Stemmевærket tilbageholder vandet i Tissø i forsommeren for at undgå et for lavt vandspejl.

Alternative indtægtsmuligheder

Der er enkelte erhvervsvirksomheder i området. En naturpark vil kunne medvirke til at skabe en udvikling for områdets erhverv og fremme markedsføringen af lokale produkter. Det forventes, at en etablering og markedsføring af Naturpark Åmosen kan give grundlag for udvikling af nye indtægtsmuligheder, i form af både food- og nonfoodprodukter. Der kan opbygges et brand omkring Naturparken. Alle former for fødevarerprodukter af høj kvalitet kan indgå i samarbejdet, men også nonfood-produkter i form af aktiviteter som fx guidede ture, events, produktpakker kan markedsføres. Der vil også være basis for en styrkelse af især Bed and Breakfast, bondegårdsferie og gårdbutikker.

Naturpark Åmosen kan som helhed bidrage til at gøre området mere attraktivt som bosætnings- og erhvervsområde.

Naturpark honning.

© Lena Thulstrup Jensen

Sårbarhed og påvirkninger

Der findes flere husdyrbrug i og omkring Naturpark Åmosen. Flere af disse har jord i Naturpark Åmosen og er afhængig af disse arealer for at kunne opretholde en produktion.

Ny viden

I England er der stor succes med at have tilskudsordninger til landbrug inden for naturparker. Ikke alle bedrifter kan leve af landbrug alene. For dem betyder naturparken en mulighed for andre indtægter. Eksempler på ekstraintægter er et særligt varemærke for området, feriehuse, vedligeholdelse af stengærder, bevarelse af afgræssede enge, vedligeholdelse af bevaringsværdige hegn, etablering af offentlig adgang m.m. Tilskudsordningerne fra England findes pt. ikke i Danmark.

Vegetation ved Skelingested Bro.

© Jacob Nyborg Andreassen

MÅLSÆTNING

Naturpark Åmosen skal i samarbejde med lodsejere, kommuner, erhvervs- og interesseorganisationer mv. indgå i et samarbejde, der afbalancerer benyttelse og beskyttelse inden for området.

Det vil sige, at det langsigtede mål er, at Naturpark Åmosen fortsat er et aktivt område med erhverv, bosætning og friluftsliv.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2013-2018 arbejder for:

- at være en aktiv medspiller og indgå i processen med at udvikle områdets potentialer inden for erhverv og bosætning under hensyn tagen til områdets natur- og kulturhistoriske værdier, fx i samarbejde med vidensinstitutioner at få kortlagt områdets erhvervsvirksomheder muligheder for udvikling.
- at Støtteforeningen Naturpark Åmosen eller andre frivillige partnere i samarbejde med lodsejerne opretter et græsningslav i et egnet område.
- at Naturpark Åmosen skal være et samlende brand for erhvervets produkter.
- at arbejde for større synlighed af brandet Naturpark Åmosen

7. FORMIDLING

Formidlingen i Naturpark Åmosen foregår i dag på forskellig vis. Den personlige formidling med guider, der præsenterer kultur- og naturhistorien i øjenhøjde i autentiske miljøer. Samt den indirekte formidling, der præsenterer områdets fortællinger gennem foldere, hjemmeside, Facebook og informationstavler på udvalgte steder. Naturparken har en række sammensatte natur- og kulturhistoriske formidlingstilbud til en bred vifte af målgrupper. Det er i dag muligt for institutioner m.fl. at booke natur- og kulturformidling på Formidlingscenter Fugledegård.

Naturformidling

En række aktører står for naturformidlingen i Naturpark Åmosen. På Formidlingscenter Fugledegård varetages langt den overvejende del af formidlingen af naturvejledere, der også står for arrangementer og formidling i resten af Naturparken. Ligeledes varetager en lang række private aktører formidlingsture i området, fx Støtteforeningen Naturpark Åmosen, Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Naturfredningsforening og Dansk Vandrelaug. Disse arrangementer bliver markedsført på Naturpark Åmosens hjemme- og Facebookside.

Kulturformidling

Kulturformidlingsstrategi for Naturpark Åmosen. En del af Naturpark Åmosens kulturaktiviteter udvikles og afholdes i samarbejde med Foreningen Tissø Marked og Kulturformidling. Et tilbagevendende arrangement er det årlige Tissø Vikingemarked, der tiltrækker cirka 4000 besøgende over to dage. Der er et formidlingssamarbejde med områdets lokalarkiver og lokalhistoriske

Modsatte side: Tissø Vikingemarked 2012.

© Lena Thulstrup Jensen

© Holbæk Kommune

Sølyst ved Jyderup.

© Formidlingscenter Fugledegård

Vandretur i forbindelse med åbningen af Spor i landskabet ved Tissø.

foreninger, ligesom Museum Vestsjælland støtter og deltager i formidlingssamarbejdet.

Sårbarhed og påvirkninger

Det fysiske materiale, fx formidlingstavler og lignende, placeret ude i Naturparken, er udsat for naturlig slitage og brugsslitage og skal løbende vedligeholdes. De mange nye formidlingstiltag kræver vedligeholdelse og opdatering. Især når det gælder de digitale formidlingsplatforme, er det vigtigt at holde platformen opdateret, så tilbuddene kan følge med udviklingen.

Tissø Vikingemarked 2011.

© Formidlingscenter Fugledegård

MÅLSÆTNING

Formidling og naturvejledning skal styrkes og koordineres i forhold til lokale aktører gennem udbygning og etablering af aktiviteter, servicefunktioner og faciliteter.

Det vil sige, at der på langt sigt skal arbejdes strategisk og konceptuelt med formidlingen. Formidlingsindsatsen skal koordineres således, at der skabes synlighed om de formidlingstilbud, der eksisterer i naturparken, samt at styrke samarbejdet mellem områdets forskellige aktører.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at formulere en overordnet formidlingsstrategi for Naturpark Åmosens aktiviteter med et ensartet visuelt og grafisk udtryk
- at styrke PR- og markedsføringsarbejdet, således at kendskabet til naturparken øges og brandingværdien styrkes
- at arbejde konceptuelt med formidlingen gennem udviklingen af et årligt natur- og kulturprogram i samarbejde med de frivillige organisationer
- at udvikle samarbejder og partnerskaber med private- og offentlige institutioner samt frivillige med det formål at styrke formidlingen
- opsætning af informationstavler i hele naturparkområdet
- at udvikle og styrke Naturpark Åmosens besøgscenter
- at arbejde for udvikling af Naturrum/støttesteder i naturparken, som inspirerer til besøg i både naturrum og i naturen
- at arbejde for udvikling af digital formidling af naturparkens historier og tilbud
- at udvikle et formidlingspunkt ved sydsiden af Tissø
- at afsøge muligheden for formidling af og fra vikingskibskopien Frigg
- at samarbejde med skoler og højskoler om formidling

Anlæggelse af det nye fugleskjul ved Formidlingscenter Fugledegård.

© Jacob Nyborg Andreassen

Ved Kongens Møller. Centerchef Ole Rasmussen fortæller.

© Formidlingscenter Fugledegård

Animation af bygningerne ved vikingetidens Tissø.

© Arkikon

MÅLSÆTNING

Forskning skal understøttes og undervisning styrkes gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud.

Det vil sige, at der på langt sigt skal arbejdes for at gøre eksisterende viden og forskning i naturparken tilgængeligt på museer, på undervisningsinstitutioner, i arkiver, i foreninger, hos erhvervet og lokale turistorganisationer gennem både personlig-, digital- og fysisk formidling. De eksisterende undervisningsaktiviteter skal optimeres og koordineres med samarbejdspartnere.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at Naturpark Åmosen i samarbejde med Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner institutioner vil udbygge eksisterende skoletjenester og undervisningsaktiviteter.
- at samarbejde med lokalarkiver, lokalhistoriske foreninger, museer og grønne organisationer og andre frivillige om en gennemgang og bearbejdning af eksisterende vidensmateriale.
- at indgå i eksisterende og kommende forskningsprojekter med Nationalmuseet, Københavns Universitet, Museum Vestsjælland og RUC.

8. TURISME

Turismepotentiale

Turismepotentialet i Naturpark Åmosen forudsættes at kunne være med til at øge beskæftigelsen og værdiskabelsen i området. Turister kommer efter bestemte konkrete oplevelser, og det er her indsatsen koncentrerer. Oplevelser er turismens vigtigste råstof. Naturpark Åmosen indeholder kerneoplevelser og potentiale til turistmæssige fyrtårne, såkaldte reasons to go, der ved udvikling kan løftes op på internationalt plan.

Innovation bliver derfor den primære aktivitet og den vigtigste trædesten. Målet er at få alle parter til at spille sammen. Naturpark Åmosen er karakteriseret ved en rigdom af fysiske steder, hvor turismepotentialet kan udvikle sig og vokse, hvis lokaliteterne synliggøres, gøres funktionelle og tilgængelige. Se bilag 3.

Eksisterende turisme

Feriehuse

Naturpark Åmosen støder op til de store sommerhusområder ved Storebæltsskysten, som er nogle af de største feriehuseområder på Sjælland. En del af sommerhusene indgår i en fast udlejning gennem de lokale turistorganisationer.

Campingpladser

Der ligger en enkelt campingplads inden for Naturparkens område, Jyderup Camping, og der er en række campingpladser placeret på grænsen til Naturpark Åmosen.

Modsatte side: Hornblæster på Tissø Vikingemarked.

© Formidlingscenter Fugledegård

© Lena Thulstrup Jensen

Formidlingscenter Fugledegård.

© Jacob Nyborg Andreassen

Bromølle Kro.

Overnatningssteder

Ud over Bromølle Kro og enkelte bed and breakfast-steder, er der ingen formaliserede overnatningssteder. Tæt ved Naturparken ligger andre overnatningssteder.

Inden for Naturparkens områder ligger en række shelters, som indgår i et sammenhængende netværk af ruter og stier og overnatningspladser.

Jyderup Højskole

Jyderup Højskole er en lille kulturhøjskole i naturskønne omgivelser på Sølyst slot. Her forbindes fordybelse med aktualitet, land med by, tænkning med sansning. Her handler det om, at gøre sig umage, have tid til at tænke sig om og at mærke, hvor fødderne er plantet.

Campingpladsen ved Skarresø.

© Jacob Nyborg Andreassen

Formidlingscenter Fugledegård

Formidlingscenter Fugledegård ligger på den vestlige side af Tissø. Danmarks største guldfund fra vikingetiden, Tissøhalsringen, er gjort her. Dette og en lang række andre fund af guld på stedet sandsynliggør, at der her har været en omfattende handelsplads i vikingetiden. Udover historisk vingesus kan besøgende opleve det unikke natur- og dyreliv omkring Tissø og Halleby Å. Ca. 200 meter fra Fugledegård, ved Tissø, ligger et fugletårn, samt en observationsplatform på pæle ude i søen.

På Fugledegård findes en udstilling om Det vikingetidige kompleks som er fundet på stedet.

I tilknytning til Fugledegård forefindes et overdækket madpakkehus, shelters samt toiletfaciliteter.

Ikke kommercielle attraktioner i Naturparken

Kongens Møller, hvoraf flere ligger langs offentlig vej.

Tissø, som er synlig fra offentlig vej.

Fortidsminder i landskabet.

Spor i landskabet, Jyderupstien, Vørslevstien og Sjællandsleden.

Kommercielle attraktioner i Naturparkens nærområde

Birkegårdens Haver, Kragerup Gods, Løve Mølle, Andelslandsbyen Nyvang, Brorfelde Observatorium, Vestsjællands Kunstmuseum, Tersløsegård.

*Rekonstruktion af gryde fra vikingetiden
fra udstillingen på Fugledegård.*

© Jacob Nyborg Andreassen

© Jacob Nyborg Andreassen

Børn krigertræner til Tissø Vikingemarked 2012.

Sårbarhed og påvirkning

Hvis Naturparken bliver en turistmagnet for ind- og udland, stiller det øgede krav til naturbeskyttelse og vedligeholdelse af parkens værdier. Der bør ved en intensiveret turistaktivitet tages stilling til, hvilken belastningsgrad et område kan bære.

Bæredygtig turisme i Naturpark Åmosen skal så vidt muligt have minimale konsekvenser for natur- og miljø, have en lokal forankring og opbakning fra lokalbefolkningen samt på sigt være økonomisk levedygtige.

Ny viden

Tidligere blev turister ofte forbundet med ferieperioder, men udviklingen viser, at turister kommer hele året. Derfor skal der også indtænkes tilbud for turisterne, som ikke er sæsonbestemte.

Vandring langs Skarresø.

© Jacob Nyborg Andreassen

MÅLSÆTNING

Udviklingen af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag.

Det vil sige at,

Naturpark Åmosens rigdom af natur- og kulturhistoriske værdier skal udvikles og åbnes for den brede offentlighed, herunder turister fra ind- og udland. Området i Naturpark Åmosen er et kulturhistorisk skatkammer i europæisk særklasse, der samtidig er placeret i en helt enestående natur.

Naturpark Åmosen kan blive et turistmæssigt fyrtårn og udvikle sig til en turistmæssig sværvægter.

Der skal være en naturlig balance mellem udnyttelse og beskyttelse. En mulighed er en overordnet bæredygtighedsstrategi for naturparken fælles for de tre kommuner.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at udvikle turistpakker til friluftsliv, der tilgodeser bæredygtighed, fx cykelruter, vandreruter og kulturoplevelser.
- at få oversat væsentlige foldere, events, hjemmeside mm til engelsk og tysk for bl.a. at styrke udenlandsk turisme.
- at udnytte muligheder for helårsturisme, fx med kulinariske specialiteter.
- at udvikle naturturisme, fx fugleture, guidede ture, events, foredrag mv.
- at sætte fokus på kulturturisme, fx arkæologiske udgravninger, vikingemarked, events, foredrag mv.
- at fremme motionsturisme, fx med rutekort, informationstavler, apps.
- at styrke oplevelsesturisme fx gennem informationstavler, den gode historie, apps.
- at samarbejde med Visit Holbæk, VisitVestsjælland.
- at udvikle digitale løsninger med mulighed for selvguidning.

9. EVALUERING

Evalueringsprocessen

Udviklingen af Naturpark Åmosen skal løbende følges og evalueres, så der kan tages stilling til, om de ønskede resultater nås. Evalueringresultaterne danner udgangspunkt for den 5-årige revision af Naturparkplanen. Evalueringen er bestyrelsens og myndighedens baggrund for at følge Naturparkens planer og udviklingsproces.

Administration og organisering

For at have en åben og transparent organisation har styregruppen valgt at opbygge Naturparken efter de samme administrative og juridiske principper som de danske nationalparker og har etableret en erhvervsdrivende fond for Naturpark Åmosen. Fondens langsigtede formål er at udvikle en regional naturpark i Åmoseområdet.

Fondsbestyrelsen er Naturpark Åmosens besluttende myndighed samt juridisk og økonomisk ansvarlig. Fondens bestyrelse er sammensat af en bred vifte af interessenter fra området for at sikre en lokal forankring og gennemsigtighed. Fondens vedtægter kan ses i bilagsafsnittet. Fonden Naturpark Åmosen blev i 2014 certificeret som den første naturpark under programmet "Danske Naturparker". I den forbindelse blev der nedsat et naturparkråd, som rådgiver og hjælper med at kvalificere bestyrelsens beslutninger. Naturparkrådet består af repræsentanter for 22 foreninger og organisationer.

Modsatte side: Summende bier i Naturparken.

© Jacob Nyborg Andreassen

© Formidlingscenter Fugledegård

Der afholdes borgermøde på Formidlingscenter Fugledegård.

MÅLSÆTNING

Naturparkens udvikling skal følges og evalueres.

Det vil sige, at Naturpark Åmosen løbende arbejder for, at udviklingen i naturparken kan følges af borgere og myndigheder.

Det betyder, at Naturpark Åmosen i perioden 2018-2022 arbejder for:

- at Naturparkplanen 2018 – 2022 revideres senest efter 5 år
- at der hvert år udarbejdes en konkret indsatsplan for igangværende delprojekter, som sendes til relevante myndigheder
- at indsatsplanens hvert år evalueres skriftligt
- at bestyrelsen bliver informeret om aktiviteter, projekter og økonomi året igennem
- referater fra Bestyrelsesmøderne offentliggøres via hjemmesiden
- at interessenter informeres løbende om naturparkens udvikling og projekter gennem avisartikler, foldere, hjemmeside, Facebook, YouTube-kanal mv.

10. BORGERINDDRAGELSE

Ejerskab

Det er helt centralt for Naturpark Åmosen, at lodsejere og borgere inddrages i arbejdet med at planlægge og udvikle naturparken. Borgerinddragelse er forudsætningen for at skabe lokalt engagement og ejerskab til naturparken. Da Naturpark Åmosen ikke kommer med nye lovmæssige restriktioner i området, men udelukkende bygger på frivillighed, er lodsejere og borgeres engagement nødvendig for at udvikle området.

Historik Naturpark Åmosen

Der har siden 60'erne været tanker om at oprette en naturpark i det nordlige Vestsjælland bl.a. i Store Åmose. Flere forvaltningsmyndigheder har udgivet rapporter med forslag om en naturpark eller en nationalpark.

I 2005 blev der startet et projekt med det formål at undersøge muligheder og potentialer for at udvikle en nationalpark omkring Åmosen-Tissø. Projektet var et supplement til Miljøministeriets pilotprojekter om nationalparker og blev udarbejdet efter de samme retningslinjer som de statslige nationalparkprojekter.

Det blev tidligt besluttet at inddrage alle interesserede borgere i arbejdet. Der blev indbudt til første borgermøde den 8. januar 2005, hvor der deltog ca. 120 personer fra interesseorganisationer, lodsejere, myndigheder samt andre interesserede borgere. Der blev på mødet nedsat fire arbejdsgrupper, hvor det var muligt at tilmelde sig. Gruppernes fokuspunkter var natur, kulturhistorie,

friluftsliv samt erhverv, bosætning og turisme. Grupperne havde 10-20 deltagere hver. Der var fri tilmelding til grupperne, men der var dog på forhånd udpeget en formand og sekretær. Grupperne afholdt 4-6 møder hen over vinteren og frem til foråret 2005. Hver gruppe afleverede en skriftlig rapport til styregruppen den 15. maj 2005. Alle ideer blev efterfølgende samlet i et idékatalog.

Den 28. maj 2005 blev der afholdt et seminar, hvor arbejdsgruppernes arbejde blev præsenteret og drøftet i nye temagrupper. Temagrupperne kom med input til handlingsplan og prioritering.

I juni 2005 blev den endelige rapport færdig. Der var enighed om, at Åmosen-Tissø var velegnet til etablering af en naturpark i kraft af områdets store kultur- og naturhistoriske værdier.

Det videre arbejde og kommuneplantillæg

Naturpark Åmosen blev ikke i første omgang udpeget til at blive nationalpark. Der var imidlertid med undersøgelsesprojektet sat en proces i gang, hvor der var bred opbakning hos kommuner, region og erhvervs- og interesseorganisationer til at fortsætte arbejdet. En styregruppe med repræsentanter for de tre naturparkkommuner – Sorø, Holbæk og Kalundborg, Region Sjælland, Friluftsrådet, Gefion, lokale turistbureauer, lokale museer og Danmarks Naturfredningsforening samt Roskilde Universitetscenter fortsatte derfor arbejdet med at få etableret og udviklet en regional naturpark.

Modsatte side: Foredrag ved Josefine Franck Bican på Formidlingscenter Fugledegård.

© Jacob Nyborg Andreassen

De tre kommuner besluttede i januar 2009, på opfordring fra styregruppen, at udarbejde et fælles kommuneplantillæg for Naturpark Åmosen. Udgangspunktet for planen var de konklusioner og forslag, der blev forelagt i undersøgelsesprojektet i 2005, herunder den geografiske afgrænsning af naturparken, samt de visioner og formål, som angives i den sammenfattende rapport fra 2005.

Forslag til kommuneplantillæg var fremlagt i offentlig høring i perioden 3. februar 2010 til den 7. april 2010. Kommuneplantillægget blev endelig vedtaget af Sorø Byråd den 15. september 2010 og af Kalundborg Kommunalbestyrelse og Holbæk Byråd den 22. september 2010.

Udarbejdelse af en naturparkplan for Naturpark Åmosen

Styregruppen for Naturpark Åmosen satte i 2012 arbejdet med en naturparkplan i gang. Naturparkplanen blev udarbejdet i samarbejde mellem Holbæk, Kalundborg og Sorø Kommuner samt sekretariatet for Naturpark Åmosen. Arbejdet med naturparkplanen bygger i høj grad på det arbejde, som blev udført i forbindelse med undersøgelsesprojektet i 2005.

Det er stadig vigtigt for styregruppen at vide, hvad berørte lodsejere og andre interesserede mener om naturparkplanen. For at tilgodese borgernes ønsker er det vigtigt, at borgerne får mulighed for at udtrykke deres holdning.

Naturparkråd

En måde at sikre borgerinddragelsen i det videre arbejde, blev oprettelsen af et naturparkråd. Naturparkrådet fungerer som en følgegruppe, der løbende kan stille forslag til bestyrelsen om nye projekter, informere og holde sig orienteret om Naturpark Åmosens udvikling. Naturparkrådet fungerer som rådgivende organ for naturparkens bestyrelse.

Børnene spiller også en vigtig rolle som målgruppe.

© Lena Thulstrup Jensen

Udvidelse af Naturpark Åmosen

I 2017 er der startet en proces op, hvor flere lodsejere og områder fra alle tre kommuner, Sorø, Holbæk og Kalundborg har ønsket at blive indlemmet i Naturpark Åmosens afgrænsning. Kattrup Gods, Friluftsområde Skellingested, Holmhavn Fiskesø, kulturrealer ved Fugledegård, Maglebjerg og Reersø. Processen med borgerinddragelsesprocesser er igangsat, hvor det er relevant. Både bestyrelsen og Naturparkrådet for Naturpark Åmosen finder det meget positivt at naturparken ses som et gode, og velkommer interessen for at blive en del af naturparken. De områder der bliver optaget, vil blive medtaget i fremtidige kommuneplaner.

Kulturnatten i Kalundborg 2012.

© Jacob Nyborg Andreassen

11. RAMMER OG VILKÅR

Naturparkernes realisering er baseret på frivillighed, aktiv involvering af borgere og interesse- og erhvervsorganisationer samt engagement i de enkelte kommuner og i lokalbefolkningen. Naturparker skal respektere eksisterende lovgivning og juridisk gyldige planer, herunder også udpegning af internationale naturbeskyttelsesområder og fredningsbestemmelser.

Naturparkplanen er det redskab, der beskriver formålet og visionerne med naturparken. Naturparkplanen skal sikre det særlige forvaltningsmæssige fokus.

Lovgivning

Naturparkplanen må ikke stride imod lovgivning og juridisk gyldige planer. EU's Vandrammedirektiv og dele af Habitatdirektivet er implementeret i dansk lovgivning gennem miljømålsloven. Derudover har især naturbeskyttelsesloven væsentlig indflydelse på beskyttelse og udnyttelse inden for naturparken.

Nedenfor er de mest centrale love og deres betydning for naturparken kortfattet beskrevet.

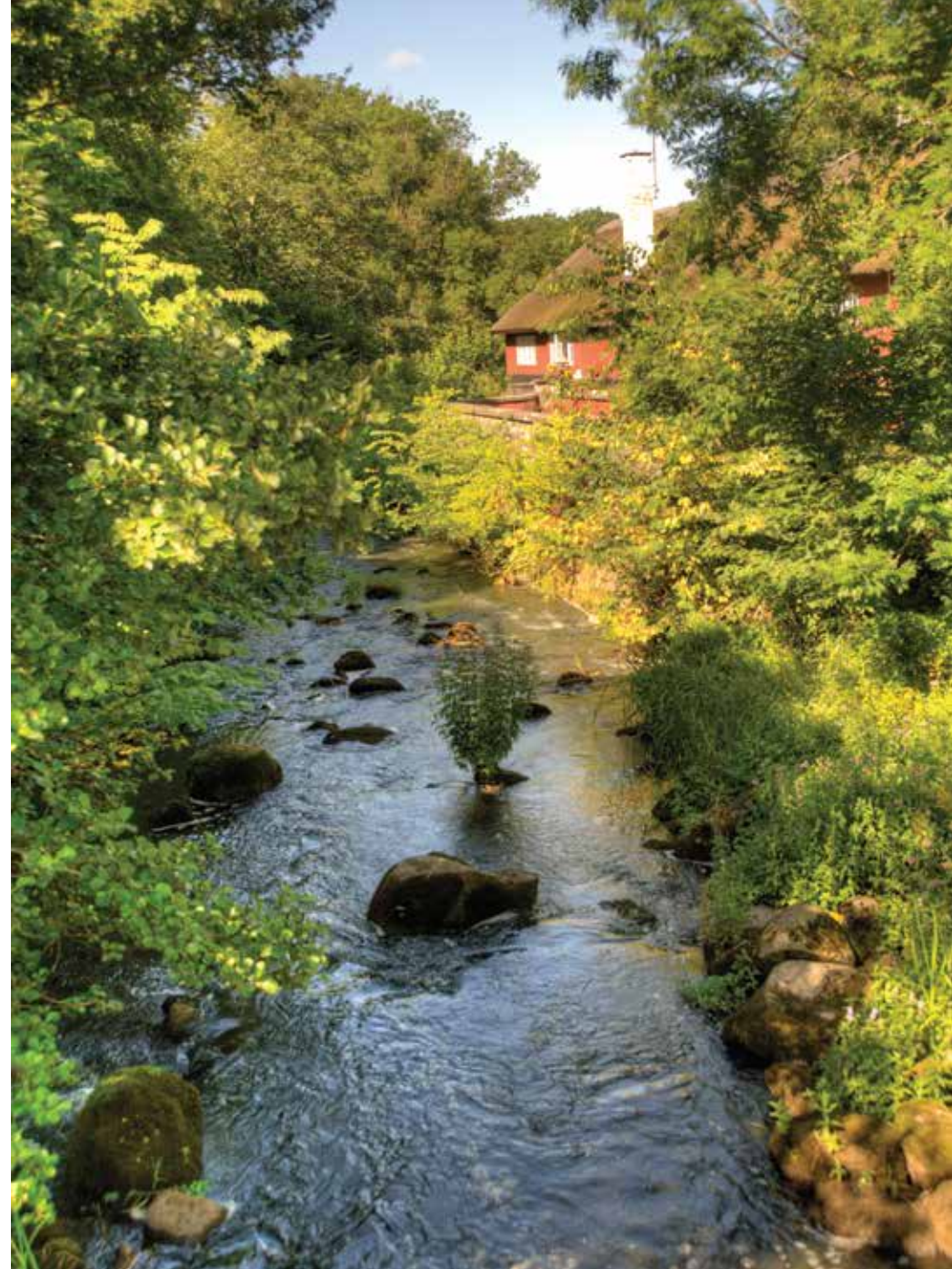
Modsatte side:

Møllesøen ved Kongens Møller.

© Jacob Nyborg Andreassen

Ved Kongens Møller.

© Jacob Nyborg Andreassen

EU Direktiver

Habitatdirektivet

Habitatdirektivet er sammen med fuglebeskyttelsesdirektivet og vandrammedirektivet EU's vigtigste bidrag til beskyttelse af den biologiske mangfoldighed i medlemsstaterne.

Habitatdirektivet skal udpege særlige bevaringsværdige områder, de såkaldte habitatområder. I områderne skal der sikres eller genoprettes en gunstig bevaringsstatus for bestemte naturtyper og arter. De arter og naturtyper et habitatområde udpeges for at beskytte, udgør områdets udpegningsgrundlag.

Fuglebeskyttelsesområder

Formålet med fuglebeskyttelsesområderne er at opretholde og sikre levesteder, der er blevet forringet eller er direkte truede. Hvert område er udpeget for at beskytte bestemte fuglearter. Fuglearterne skal beskyttes, fordi de er sjældne, truede eller følsomme over for ændringer af levesteder - eller fordi de regelmæssigt gæster Danmark for at raste under træk eller overvintre.

Vandrammedirektivet

EU's vandrammedirektiv fastlægger rammerne for beskyttelsen af vandløb og søer, overgangsvande (flodmundinger, laguner o.l.), kystvande og grundvand i alle EU-lande.

EU's vandrammedirektiv er udmøntet i den danske lovgivning i miljømålsloven.

Dansk lovgivning

Et projekt som Naturpark Åmosen kan kun realiseres, hvis det følger gældende lovgivning. Der skal indhentes alle nødvendige tilladelser, inden projekter igangsættes.

Miljømålsloven

I henhold til miljømålsloven har staten udarbejdet vand- og naturplaner for henholdsvis vandoplande og Natura 2000-områder. Vandplanerne har til formål at sikre god økologisk tilstand i søer, vandløb og kystvande samt god kemisk-, kvalitativ- og kvantitativ tilstand for grundvandet. Naturplanerne skal sikre genopretningen og bevarelsen af de vigtigste naturområder, der er udpeget som Natura 2000-områder. Alle kommuner skal på baggrund af Statens natur- og vandplanlægning have vedtaget en vandhandleplan og en Natura 2000-handleplan inden udgangen af 2012.

Naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelsesloven sikrer § 3 naturtyper som søer, vandløb, heder, overdrev, enge, strandenge og moser mod ændringer i deres tilstand. Ønsker ejeren at fortage ændringer i et beskyttet naturareal, skal han søge om dispensation hos kommunen. Hittidig drift på arealerne kan dog fortsætte.

Naturbeskyttelsesloven udlægger også beskyttelseslinjer til flere naturtyper og kulturminder.

Loven giver befolkningen mulighed for at færdes langs kysten, i skovene og i det åbne land efter nærmere retningslinjer.

Skovloven

Skovloven gælder for fredskov, dvs. at skoven skal dyrkes i henhold til skovlovens betingelser, hvad enten den er offentlig eller privat ejet. Skovens bevarelses sikres gennem fredskovsplikten, som pålægger genplantning af træer efter træhugst.

Reservat

Tissø er udlagt som vildtreservat, som omfatter bestemmelser for jagt og færdsel. Reservatet dækker i alt 670 ha, heraf 60 ha landarealer. Reservatet er et fristed, hvor fugle og pattedyr har fred til at raste og søge føde.

Andre love

Anden national lovgivning og planlægning har også væsentlig indflydelse på beskyttelsen og benyttelsen inden for naturparken. For beskyttelsen er det ud over ovenfor nævnte love, især planloven, husdyrloven, museumsloven og bygnings-

fredningsloven, der er gældende. Mht. udnyttelse er det, bl.a. vandløbsloven og landbrugsloven, der er gældende.

Kommuneplan

Planen for Naturpark Åmosen er en del af de 3 kommuners kommuneplaner.

Køerne tager et hvil i Naturparken. © Jacob Nyborg Andreassen

12. REFERENCER

Kritiske perspektiver på national- og naturparker. Keld Buciek (red.) 2012.

Vækstforum Sjælland afrapportering: Naturpark Åmosen – Kultur og Natur. Projekt på Roskilde Universitet 2007-2009. Redigeret af Claus Helweg Ovesen og Kjeld Schaumburg. Roskilde Universitet, Institut for Natur, Systemer og Modeller, 2009.

Fredningsplanlægning. Vestsjællands Amtskommune 1983. Ole Humlum. Modificeret af Mikkel U. Hede.

Åmosens historie fra fortid til nutid. Bent Aaby og Nanna Noe-Nygaard. www.issuu.com/naturparkaamosen/docs/namea46d24

TURISMESTRATEGI FOR REGION SJÆLLAND, Vækstforum Sjælland/ Eskild Hansen Strategibureau, ehsb.dk, 2010

Kulturlandskabet Åmosen-Tissø – En del af Naturpark Åmosen, et oplevelses- og formidlingsprojekt med mosens og søens enestående natur og kulturhistorie som udgangspunkt. Fondsansøgning udarbejdet af Naturpark Åmosen & Karen Boesen, 2011.

www.issuu.com/naturparkaamosen/docs/ans_gning_kulturlandskabet__arbejdsmarkeds_ferief

Forslag til Naturpark Åmosen-Tissø – Sammenfattende rapport, Styregruppen for undersøgelsesområdet Naturpark Åmosen – Tissø, 2005.

www.naturparkaamosen.dk/wp-content/uploads/2010/01/Forslag-til-NP%C3%85-sammenfatning.pdf

Kultur- og naturmiljøer i Naturpark Åmosen-Tissø – to sider af samme sag, Kalundborg og Omegns Museum, 2005.

www.naturparkaamosen.dk/wp-content/uploads/2010/01/Kulturarv.pdf

NATURPARK ÅMOSEN-TISSØ, SPECIALRAPPORT: Naturværdier Udarbejdet til Styregruppen for Naturpark Åmosen-Tissø af Martin Schneekloth, Vildnis og Jon Feilberg, Biomedia, 2005.

www.naturparkaamosen.dk/wp-content/uploads/2010/01/Naturv%C3%A6rdier.pdf

SPECIALRAPPORT NATURPARK ÅMOSEN-TISSØ LANDSKABSANALYSE. Styregruppen for Naturpark Åmosen-Tissø af RASMUSSEN & WITTHØFT, 2005.

www.naturparkaamosen.dk/wp-content/uploads/2010/01/Landskabsanalyse.pdf

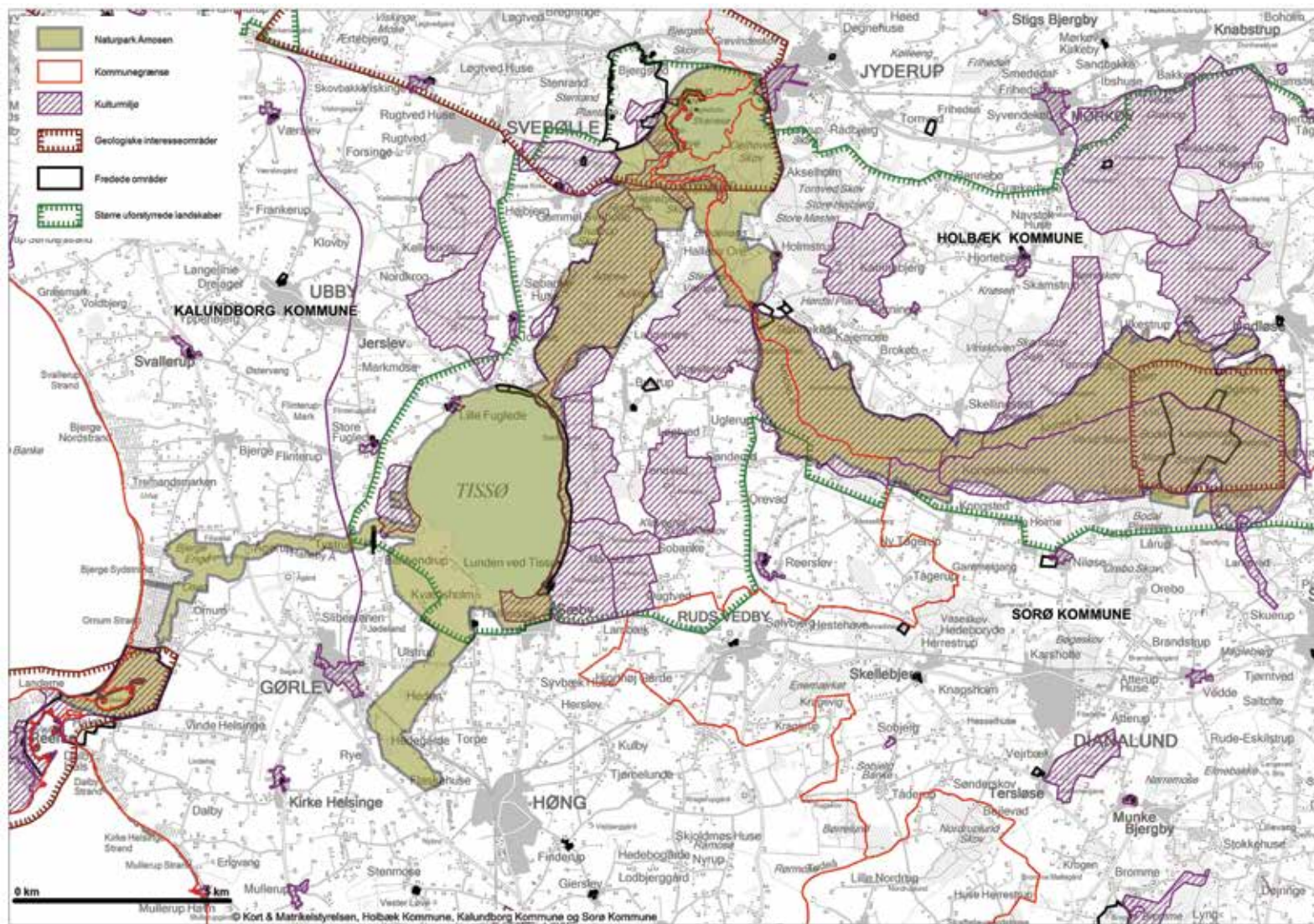
Plan for Naturpark Åmosen, kommuneplantillæg Holbæk, Sorø og Kalundborg Kommune, 2010.
www.issuu.com/naturparkaamosen/docs/plan_for_naturpark__mosen

Naturparker med grønne korridorer i Region Sjælland – grundlag for naturturisme, Biomedia 2. Udgave, 2011.
www.issuu.com/naturparkaamosen/docs/naturparker_med_groenne_korridorer_i_region_sj_ll

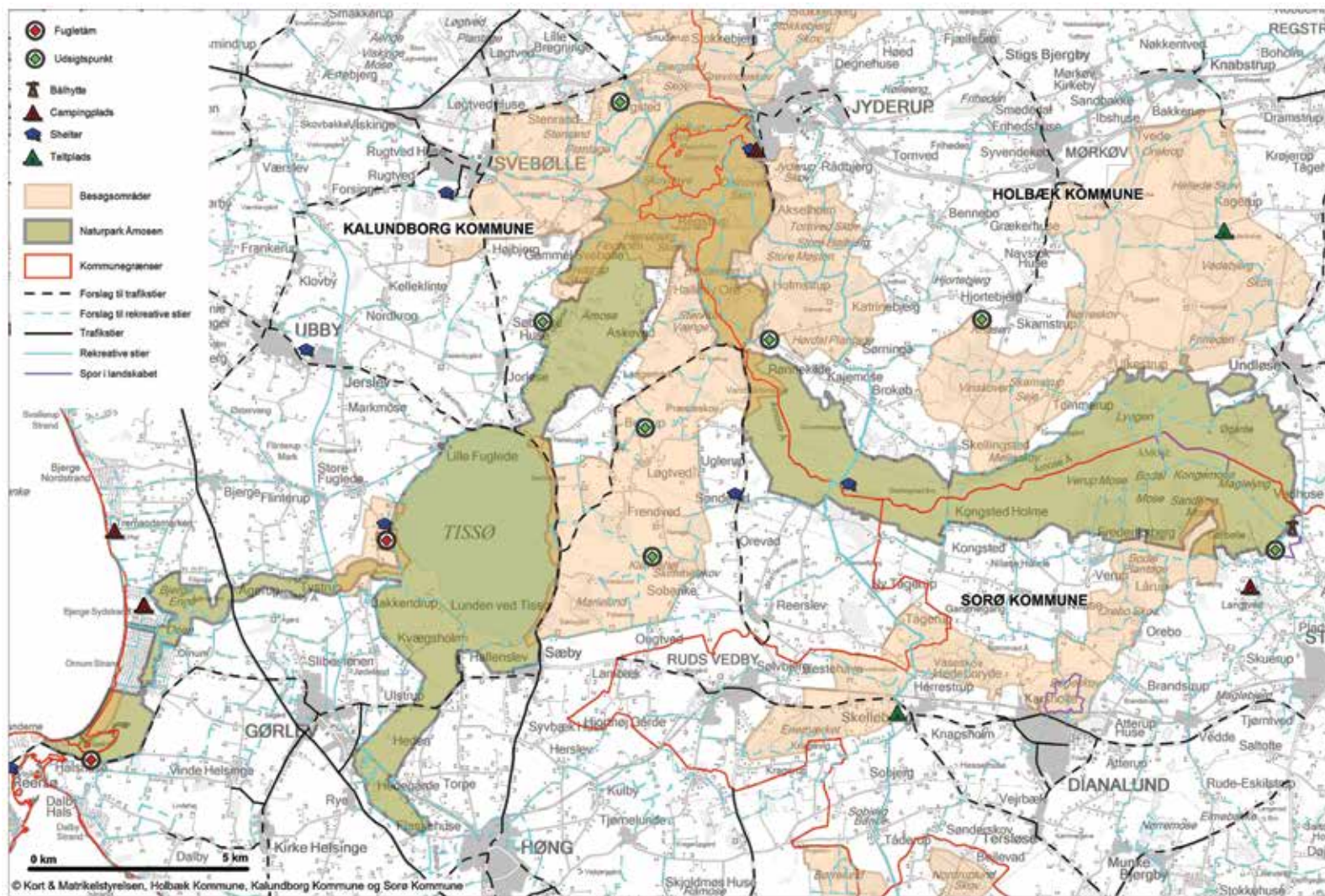
NATURPARK ÅMOSEN-TISSØ SPECIALRAPPORT Evaluering af borgerinddragelsen Friluftsrådet af Kvistgaard Consult, 2005.
www.naturparkaamosen.dk/wp-content/uploads/2010/01/Borgerinddragelse.pdf

Borgerinddragelse – Idékatalog, for Styregruppen for Naturpark Åmosen-Tissø af Niras, 2005.
www.naturparkaamosen.dk/wp-content/uploads/2010/01/Id%C3%A9katalog-fra-bogerindragelsens-arbejdesgruppe.pdf

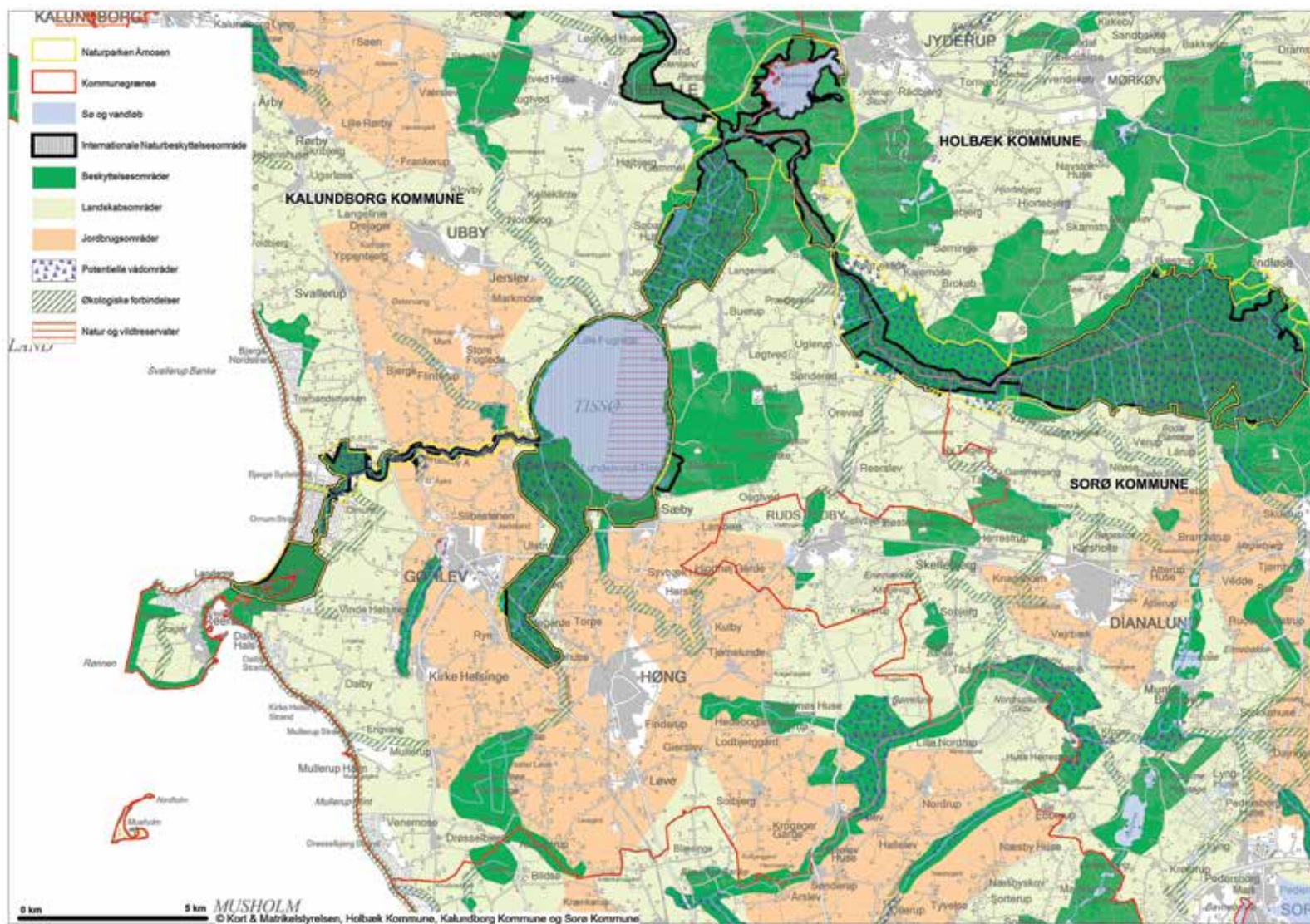
78

BILAG 2. Kort over fritid

BILAG 3. Kort over naturværdier

BILAG 4. Vedtægt for Fonden Naturpark Åmosen

§ 1 Fondens navn og hjemsted

Fondens navn er Naturpark Åmosen.

Fonden er stiftet af styregruppen for Naturpark Åmosen
den ...

Styregruppen for Naturpark Åmosen blev dannet i 2005, og består af repræsentanter for Sorø, Holbæk og Kalundborg Kommuner samt Region Sjælland, samt repræsentanter for relevante erhvervs- og interesseorganisationer og Roskilde Universitet.

Fonden er stiftet på baggrund af politiske beslutninger i Sorø, Holbæk og Kalundborg kommuner om at lade en fond forestå arbejdet med etablering og udvikling af en regional naturpark i områderne omkring Åmose-Å-systemet

Fondens hjemsted er Kalundborg Kommune.

§ 2 Fondens formål

Fonden har til formål at etablere og udvikle en regional naturpark i områderne omkring Åmose-Å-systemet under navnet Naturpark Åmosen.

Fonden står for udarbejdelse og revision af en naturparkplan, og fonden skal virke for, at planen kan gennemføres.

Der oprettes et naturparkråd med bred repræsentation fra borger- og brugerorganisationer.

Der etableres et antal informations- og formidlingscentre i eller i tilknytning til naturparken. Disse steder skal – alene og ved indgåelse af samarbejdsaftaler – drives som centre for information og formidling af arkæologi, historie, kultur og natur, både for det umiddelbare lokalområde, men også i sammenhæng med information og formidling af hele naturparken og tilstødende arealer.

Formålet med Naturpark Åmosen er at

- 1) bevare og sikre kulturværdierne
- 2) styrke og forbedre naturværdierne
- 3) skabe nye muligheder for friluftslivet
- 4) styrke formidlingen af både natur- og kulturværdierne
- 5) skabe nye erhvervsmuligheder
- 6) skabe attraktive bosætningsmuligheder i oplandet

Udviklingen af Naturpark Åmosen skal bygge på

- 1) inddragelse af lokale lodsejere og brugere af området
- 2) samarbejde mellem myndigheder og interessegrupper inden for både natur- og kulturbevarelse og erhverv
- 3) frivillige samarbejdsprojekter
- 4) gældende lovgivning

Følgende overordnede målsætninger skal lægges til grund for udviklingen af Naturpark Åmosen:

- 1) Naturparkens karaktergivende landskabselementer og geologiske formationer og forekomster skal bevares og synliggøres
- 2) Kulturmiljøer og kulturhistoriske spor skal bevares, synliggøres, gøres tilgængelige og formidles, ligesom viden herom skal udbygges
- 3) De væsentligste naturtyper (oplistet summarisk fra de 18 specifikke EF-habitat-naturtyper) skal bevares, og deres udbredelse, kvalitet og mangfoldighed styrkes. De skal beskyttes mod tilgroning, afvanding, næringsstofforforsel, invasive arter m.v. og udvikles til at blive bæredygtige og dynamiske økosystemer med naturlig vandbalance m.v.
- 4) Der skal skabes større sammenhæng mellem naturparkens naturområder og landskaber. Områdernes samspil med de øvrige naturområder på Sjælland skal ligeledes styrkes.
- 5) Mulighederne for friluftsliv og naturoplevelser skal styrkes
- 6) Udviklingen af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag
- 7) Sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrende færdsel og ophold
- 8) Formidling og naturvejledning skal styrkes og koordineres i forhold til lokale aktører gennem udbygning og etablering af aktiviteter, servicefunktioner og faciliteter
- 9) Forskning skal understøttes og undervisning styrkes gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud
- 10) Naturparkens udvikling skal følges og evalueres

§ 3 Fondens grundkapital

Grundkapitalen udgør 300.000,00 kr. og er indbetalt kontant.

Fonden kan modtage arv, gaver m.v. og tilskud. Der ydes årlige driftstilskud fra Sorø, Holbæk og Kalundborg Kommune. Driftstilskuddenes størrelse fastsættes ved de årlige budgetvedtagelser i Sorø, Holbæk og Kalundborg kommuner.

§ 4 Fondens forhold til stifter

Der er ikke tillagt stifterne eller andre fordele i forbindelse med stiftelsen.

Fondens stiftere har ikke andele i eller krav på fondens midler, der ikke på noget tidspunkt kan tilbageføres til stifterne.

§ 5 Fondens bestyrelse

Bestyrelsen er den øverste myndighed i fonden.

Fonden ledes af en bestyrelse på 13 medlemmer, der er udpeget i henhold til vedtægten. Medlemmerne skal være myndige og så vidt muligt have bopæl i enten Kalundborg, Holbæk eller Sorø Kommune. Fondens bestyrelsesmedlemmer er ulønnede.

Kalundborg Kommune udpeger ét medlem.

Sorø Kommune udpeger ét medlem.

Holbæk Kommune udpeger ét medlem.

Region Sjælland udpeger ét medlem.

Det lokale landbrugserhverv, Gefion udpeger ét medlem.

Museumsrådet for Kulturregion Midt- og Vestsjælland udpeger ét medlem.

Friluftsrådet, Kreds Vestsjælland og Kreds Sydsjælland udpeger tilsammen ét medlem.

Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdelinger for Sorø, Holbæk og Kalundborg udpeger tilsammen ét medlem.

Sorø, Holbæk og Kalundborgs turistorganisationer udpeger tilsammen ét medlem.

Roskilde Universitet udpeger ét medlem.

Lodsejerne i Naturpark Åmosen udpeger ét medlem.

Naturparkrådet for Naturpark Åmosen udpeger ét medlem.
Bestyrelsen for Fugledegård udpeger ét medlem.

Miljøministeriet v/Naturstyrelsen kan efter aftale med fondens bestyrelse deltage i bestyrelsens møder ved en observatør.

Medlemmerne af bestyrelsen udpeges for en 4-årig periode, svarende til valgperioden for kommunalbestyrelser. I tilfælde af at et medlem udtræder før udløbet af valgperioden, så udpeger den, der har udpeget det pågældende medlem, straks et nyt medlem for den resterende periode.

Genudpegning kan finde sted.

Bestyrelsen fastsætter ud over vedtægtsbestemte forhold selv sin forretningsorden.

Formanden indkalder til bestyrelsesmøde. Bestyrelsen afholder møder efter behov.

I umiddelbar forlængelse af kommunalvalg afholder den nye bestyrelse et møde, hvor medlemmerne af deres midte vælger en formand og en næstformand for bestyrelsen.

Bestyrelsen nedsætter et forretningsudvalg til at træffe beslutninger og afgørelser på bestyrelsens vegne i et nærmere bestemt omfang.

Bestyrelsen er beslutningsdygtig, når over halvdelen af medlemmerne er til stede. Bestyrelsen træffer beslutning ved simpelt flertal. I tilfælde af stemmelighed er formandens stemme afgørende.

Over bestyrelsesmøderne føres et referat, som underskrives af de tilstedeværende medlemmer. Et medlem som ikke er enig i bestyrelsens beslutning, har ret til at få sine synspunkter ført til referat.

§ 6 Virkemidler

For at realisere naturparkplanen kan fonden inden for formålet med naturparken

- 1) indgå frivillige aftaler om naturbevaring, naturpleje, drift, naturgenopretning, styrkelse af kulturhistoriske værdier og offentlighedens adgang,
- 2) købe og forvalte og sælge fast ejendom,

- 3) afholde drifts- og anlægsudgifter,
- 4) afholde udgifter til forsknings- og informations- og oplysningsvirksomhed om naturparken, og
- 5) yde lån og tilskud til kommuner, foreninger, stiftelser, institutioner m.v. og private ejendommejere,
- 6) medvirke konstruktivt ved jordfordeling

Når fonden har gennemført et naturforvaltningsprojekt på et areal erhvervet af fonden, søges arealet overdraget til Miljøministeriet eller kommunen til videre drift, idet der indgås aftale om driften i overensstemmelse med naturparkplanen. Dette gælder ikke arealer, hvor der er etableret anlæg eller opført større bygningsfaciliteter, der tjener informations-, formidlings-, undervisnings- eller forskningsformål.

§ 7 Direktør

Bestyrelsen kan ansætte en direktør/sekretariatschef, som varetager den daglige ledelse af fonden. Direktøren/sekretariatschefen skal følge de retningslinjer og anvisninger, som bestyrelsen fastsætter.

Direktøren/sekretariatschefen har ret til at deltage i bestyrelsesmøderne. Direktøren har ikke stemmeret på bestyrelsens møder.

§ 8 Anbringelse af fondens aktiver

Det er bestyrelsens ansvar, at fondens aktiver til enhver tid er anbragt på forsvarlig og betryggende vis under hensyntagen til såvel sikkerhed som muligheden for bedst muligt afkast.

§ 9 Fondens regnskabsår

Fondens regnskabsår er kalenderåret. Første regnskabsår løber dog fra stiftelsen og til udgangen af regnskabsåret.

§ 10 Årsrapport.

Ved hvert regnskabsårs afslutning udfærdiges efter årsregnskabslovens bestemmelser fuldstændig årsrapport over alle fondens indtægter og udgifter samt status.

Fonden afholder et årligt bestyrelsesmøde (årsmøde) hvert år inden udløbet af marts måned, hvor bestyrelsen godkender årsrapporten.

§ 11 Revision.

Fondens årsrapport skal revideres af én af bestyrelsen valgt statsaut. eller registreret revisor. Valget sker for et år ad gangen, idet genvalg kan finde sted.

§ 12 Anvendelse af overskud m.v.

Fondens midler kan udover konsolidering alene anvendes til fremme af fondens formål.

§ 13 Vedtægtsændringer.

Ændringer af fondens vedtægt kræver, at mindst $\frac{3}{4}$ af bestyrelsen stemmer for forslaget samt godkendelse fra kommunalbestyrelserne i Sorø, Holbæk og Kalundborg Kommuner.

Vedtages et forslag til vedtægtsændringer som anført behandles beslutningen herefter efter reglerne om vedtægtsændringer i § 48 i Lov om erhvervsdrivende fonde.

§ 14 Opløsning af fonden

Beslutning om opløsning af fonden kræver, at mindst $\frac{3}{4}$ af samtlige medlemmer af bestyrelsen stemmer for.

Endvidere kræves samtykke fra kommunalbestyrelserne i Sorø, Holbæk og Kalundborg kommuner og tillige fondsmyndighedens tilladelse og samtykke fra Erhvervsstyrelsen, idet opløsningen behandles efter den til enhver tid gældende bekendtgørelse om opløsning af erhvervsdrivende fonde.

I tilfælde af opløsning skal fondens midler anvendes i overensstemmelse med bestemmelsen om anvendelse af overskud under iagttagelse af fondens formål.

§ 15 Tegningsregel

Fonden tegnes af formanden og endnu et medlem af bestyrelsen, eller af formanden og direktøren/sekretariatschefen for fonden.

